Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 277 (10569) | 1977 чылдың ноябрь 25, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң дөрткү чыыжының чедиги сессиязын 1977 чылдың декабрь 28-те Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1977 чылдың ноябрь 22.

Пландан ажыр

Беш чылдың эгезинден бээр Онеганың трактор заводунуң пландан ажыр бүдүрүп үндүрген машиналары көвүдээн: бо хүннерде конвейерден илчирбелиг алды чүсkү тракторну бүдүрүп үндүрген. Ол дешпилгелиг технологияны шенеттерееніниң, бүдүрүлгени башкарарының автоматчыткан системазын ажыглаанының түңнели. Социалистиг хүлээлгелерниң өске чүүлүн база чедиишкиннг күүсеткен: машиналарның 73 хуузун Шынар демдээ-биле үндүрүп турар.

(СЭТА).

ХАНДЫР ӨӨРЕНИР

Бо чылдың октябрь 7-де чаа Үндезин Хоойлу күштүг боop, боттанып эгелээн. Ол чүү дээни ол? Аңаа харыны Леонид Ильич Брежневтиң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга Конституция төлевилелиниң талазы-биле түңнел сөзүнден тывар бис: «ол чүл дээрге, ооң чүүл бүрүзү, ооң дүрүм бүрүзү бүгү күрүне органнарының, бүгү албан-дужаалдыг кижилерниң, бүгү совет хамаатыларының чер бүрүзүнге болгаш хүн бүрү ажыл-чорудулгазының амыдыралчы практиказынга долу хире-чергези-биле кирер дээни ол-дур».

Чаа Конституцияны Улуг Октябрьның 60 чыл оюнуң бүдүүзүнде хүлээп алган. Чаа Конституция — Совет күрүнениң алдан чыл хөгжүлдезиниң моңнеттинген түңнели-дир. Бүгү улустуң чугаалажып көргениниң кол политиктиг түңнели болза, совет кижилер ону бистиң манап турганывыс Үндезин Хоойлувус бо-дур деп хүлээп алганында болур. Чижээлээрге, Тываның ажылчы чону ооң төлевилелин чугаалажырынга база идепкейлиг киржип, янзы-бүрү хуралдарга 150 муң кижи олуржуп, 500 хире тодаргай саналды киирген.

Амгы хүннерде болгаш алыс моон соңгаар-даа кол сорулга чүл дээрге, партия ТК-ның октябрь (1977 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының материалдарын, ССРЭ Конституциязын хандыр өөренип, ооң негелделерин ёзугаар ажылдаары, өөренири болгаш чурттаары болур. Бо айтырыгга хамаарыштыр партия, совет органнарының, профэвилел, комсомол организацияларының сорулгаларын тодараткан пленумнар, активтер районнарга болуп эрткилээн. Күш-ажылчы коллективтерде хуралдар база эртип турар. Ооң аңгыда үстүнде адааныввыс чугула документилерни партийжи, комсомолчу политиктиг чырыдышкынның системазында, экономиктиг өөредилгениң болгаш массалыг пропаганданың бүгү-ле хевирлеринде өөренип эгелээн. Тема аайы-биле бүгү талалыг белеткелдиг пропагандистер аңаа чугула рольду ойнаар ужурлуг.

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материалдарын, чаа Үндезин Хоойлуну өөренип турганда, дараазында чүүлдерже кол кичээнгей салыры чугула.

ССРЭ-ниң ниитилел тургузуунуң болгаш политиказының үндезиннери, бистиң күрүневистиң политиктиг болгаш экономиктиг системазы, социал хөгжүлдезиниң база даштыкы политиказының сорулгалары, социалистиг Ада-чурт камгалалы. Бүгү улустуң социалистиг күрүнези ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның, чурттуң бүгү күш-ажылчы нацияларының болгаш биче улустарының эрге-ажыктарын база күзел-соруун илергейлеп турар. ССРЭ-де бүгү эрге-чагырга чоннуу болуп, ооң политиктиг үндезини улус депутаттарының Советтери болур. Совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү, ооң политиктиг системазының, күрүне болгаш хөй-нииити организацияларының өзээ Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болур. Ол чон дээш туруп турар болгаш аңаа бараан болуп турар.

Күрүнениң (бүгү улустуң) болгаш колхоз-кооперативтиң өнчүзү хевирлиг бүдүрүлгениң чепсек-херекселинге социалистиг өнчү ССРЭ-ниң экономиктиг системазының үндезини болбушаан, бүгү совет улустуң нииити байлаа боор турар. Социалистиг өнчүнү карак огу дег камгалаар, ону хумагалаар, ону хуузунда байып алыр болгаш өске-даа алыксак-чиксек сорулгаларга ажыглаар эрге кымда-даа чок. Ажылчыннарның, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның бузулбас эвилели бистиң ниитилелдиң социал үндезини боор турар. Ниитилелдиң социал чаңгыс аай чоруун күштелдирерингe — аңгы талазы-биле ылгалдарны, хоорай болгаш кодээниң, күш-ажылдың болгаш угаан ажылының аразында боттуг ылгалдарны чидирерингe, ССРЭ-ниң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының бүгү талалыг хөгжүүрүнге база чоокшулажырынга күрүне идигни берип турар.

Бистиң чуртувустуң хамаатылары ук-ызыгуурундан, социал болгаш эт-хөреңги байдалындан, расазындан болгаш национальындан, эр-херээженинден, эртеминден, дыл-домаандан, шажын-чүдүлгени канчаар көөрүнден, кылып турар ажылының хевиринден болгаш характериниден, чурттап турар черинден болгаш өске-даа байдалдардан хамаарылга чокка хоойлу мурнунга дең эргелиг.

Хамаатыларның кол эргелериниң, хосталгаларының болгаш хүлээлгелериниң дугайында чаа Конституцияда делгереңгейи-биле айыткан. Оларның бүрүн социал-экономиктиг, политиктиг болгаш хууда эргелерин база хосталгаларын ында чарлаан болгаш магадылаан. Хамаатылар сеткилинге таарышкан мергежилди шилип алгаш ажылдаар, дыштаныр, кадыын камгалаар, назылап кырaанда материалдыг хандырылга алыр, чуртталга бажыңнары алыр, өөренир, культураның чедиишкиннерин ажыглаар, эрге-чагырга органнарын соңгуур болгаш аңаа соңгудар эргелерлиг. Ооң-биле кады совет хамаатыларның бедик хүлээлгелерин ында быжыглаан. Кижи бүрүзү совет хоойлуларны хажык чокка сагыыр, социалистиг нииити чурттагалының чурумнарын, совет хамаатызының бедик адын хүндүлээр, социалистиг өнчүнү камгалаар болгаш быжыглаар, Ада-чуртту камгалаар, өске хамаатыларның национал чоргааралын хүндүлээр, улустарның найыралын быжыглаар, бойдусту камнаар, ооң байлактарын камгалаар, төөгүнүң тураскаалдарын болгаш культураның өске-даа үнелиг чүүлдерин камгалаар хүлээлгелерлиг. ССРЭ хамаатызы күрүнениң болгаш хөй-нииитиниң эт-хөреңгизин самчыгдаар болгаш тетчеглээр чоруктарга удур демисежир, күрүнениң эрге-ажыктарын камгалаар, ооң күчү-шыдалын болгаш ат-алдарын быжыглаар ужурлуг. Ада-иe кижи бүрүзү, өг-бүле бүрүзү уруглар кижизидилгезинче, оларны төлептиг хамаатылар кылдыр белеткээринче онза кичээнгей салыр апаар. Чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге күш-ажылчы коллективтерниң ужур-дузазы аажок улгаткан.

Конституцияда ССРЭ-ниң национал-күрүне тургузуу, күрүне эрге-чагыргазының болгаш эргелеп башкарылганың дээди органнарының системазы, улусчу депутаттарның ажыл-чорудулгазын организастаарының демократтыг принциптери тайылбырлаттынган.

СЭКП ТК-ның октябрь (1977 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги сессиязының шиитпирлерин, Л. И. Брежневтиң илеткелинде салган сорулгалар ёзугаар республиканың партия, совет органнарының сорулгаларын СЭКП обкомунуң бешки пленумунга, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөрткү чыыжының алдыгы сессиязынга тодараткан. Республиканың партия, совет органнары ол пленумнуң болгаш сессияның шиитпирлерин удуртулга болдургаш, Конституцияны хандыр өөренирин база амыдыралга боттандырарын чедип алыр ужурлуг. Кол-ла чүве хамаатыларның калбак эрге-хүлээлгелерин боттандырбышаан, кижи бүрүзүнүң даанган херек дээш харыысалгазын дыңзыдып, Конституцияның бедик негелделеринге дүүштүр ажылдаары болгаш чурттаары болур.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

1977 ЧЫЛДА МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РАЙОННАРНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

1977 чылда мал чеми белеткээр талазы-биле районнар аразынга калбарган чарыштың түңнелдерин чугаалажып көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому совхозтарның механизаторлары болгаш ажылчыннары бүдүрүлге, организация черлериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының база өөреникчилерниң болгаш сургуулдарының идепкейлиг дузаламчызы-биле 129,6 муң тонна сигенни, 44,4 муң тонна сенажты, 4,9 муң тонна витаминниг сиген далганын, 5,9 муң тонна будук-бүрүнү белеткээн, 113,7 муң тонна силосту салган деп демдеглээн.

Элээн хөй районнар болгаш ажыл-агыйлар нииитиниң малынга четчир хемчээлдиг мал чемин белеткээн. Сиген белеткээриниң планын «Күш-ажылдың хостуу», СЭКП-ниң XXV съездинин аттыг совхозтар, витаминниг сиген далганы белеткээрин — «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, а сенаж салырын «Саян», «Кызыл тараачын», «Тиилелге» болгаш оон-даа өске совхозтар республикага мурнап күүсеткен.

Сиген белеткээр талазы-биле онаалдазын Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Тожу районнар, сенаж салырын—Бии-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнар чедиишкинниг күүсеткен.

Чем единицазынга хамаарыштыр алырга, мал чеминиң белеткээриниң планын Тожу району 102,7 хуу, Мөңгүн-Тайга—103,3 хуу күүсеткен.

Ындыг болзажок бо чылын белеткеттинген чемнерниң ылангыя сигенниң хемчээли эрткен чылдыындан эвээш болган болгаш ол чорук чем курлавырларын көвүдедир, ону хумагалыг чарыгдаар хемчеглерни алырын партия, совет, ажыл-агый органнарындан негеп турар дээрзин СЭКП обкомунуң бюрозундан, республиканың Министрлер Чөвүлелинден, облпрофчөвүлелден, ВЛКСМ обкомундан демдеглээн.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1977 чылда мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле районнар аразынга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери кылдыр төп зонадан **Тожу районну**, мурнуу зонадан **Мөңгүн-Тайга районну** саваан.

Тожу болгаш Мөңгүн-Тайга районнарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл туктарын 500-500 рубль акша шаңналы-биле кады тыпсыр.

Барыын зонага хамаарышкан районнарның чаңгызы-даа чем единицазынга хамаарыштыр алырга мал чеми белеткээриниң планын күүсетпээнин барымдаалааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл тугун тывыспас.

Кышкы үеде хырыгышты болгаш бүрү далганын белеткээрин, шөлдерде арткан саваңны бүрүн сөөртүп алырын, ажыл-агыйларга мал чемин ажылдап кылырын болгаш хоолулуг кылдыр белеткээрин бүгү мал чемин болгаш одарларны хумагалыг ажыглаарын организастаарын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» треске, совхозтарның партия, профэвилел, комсомол организацияларынга дааскан.

1977 — 1978 чылдарның кышкы үезинде мал ажылдакчыларының социалистиг чарыжын организастаар дугайында

Кышкы үеде малдың баш санын болгаш ооң чаш төлүн бүрүн камгалап алыры республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда эң чугула сорулга болур. Бүгү чүзүн малды хүр кыш ажырганындан болгаш малдың чаш төлүн бүрүн доруктуруп алганындан 1978 чылда күрүнеге мал продуктулары садар планның база нииити беш чылдың планнының онаалдаларының күүселдези кол хамааржыр дээрзин демдеглеш-ишаан, СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1977—1978 чылдарның кышкы үезинде малды болгаш ооң төлүн менди камгалап алырын хандырар дээш республиканың мал ажылының бүгү ажылдакчыларының аразынга социалистиг чарышты чарлаан болгаш оон негелделерин бадылаан.

Малдың баш санын камгалаар талазы-биле районнар болгаш совхозтар аразында чарыштың түңнелдерин январь 1-де, март 1-де, май 1-де үндүрер. Нииити түңнелди 1978 чылдың июль 1-де үндүрер.

Мал ажылының ажылдакчыларының ортузунга чарыштың болгаш ооң негелделериниң дугайында доктаалды мал ажылында ажылдап турар кижи бүрүзүнге, малчын бүрүзүнге таныштырып чедирерин, бүгү чүзүн малдың баш санын болгаш ооң чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш оларның ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастаарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, ВЛКСМ райкомнарынга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» треске, кодээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының профэвилел обкомунга, райпрофчөвүлелдерге, кодээниң партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, кодээ Советтерге дааскан.

Малдың баш санын камгалап алыр талазы-биле чарыштың негелделерин районнарга ажылдап кылырын, аңаа совхозтар, бригадалар, фермалар болгаш тус-тус малчыннар аразында чарыштың түңнелдерин ай санында, а районнуң нииити чарыжык ийи айларда бир катап үндүрерин чурумчударын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга хүлээткен.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын база эш Л. И. Брежневтиң мал ажылының мастерлеринге Чагаазында салдынган сорулгаларны удуртулга болдурбушаан, республиканың мал ажылының бүгү ажылдакчылары, кодээ ажыл-агыйының специалистери, совхозтарның партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары, кодээ Советтер бо кыштаглаашкынның үезинде малдың баш санын болгаш чаш төлүн бүрүн камгалап алырынче бүгү күжүн салыр болгаш республика экономиказының бо чугула адырын улам хөгжүдеринге, мал продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле 1978 чылдың база беш чылдың нииити планнарын чедиишкинниг күүседиринге быжыг үндезинни тургузарлар дээринге СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому быжыг бүзүрелин илергейлээн.

1977—1978 чылдарның кышкы үезинде малды болгаш ооң төлүн менди камгалаарын хандырар дээш Тыва АССР-ниң мал ажылдакчыларының социалистиг чарыжының НЕГЕЛДЕЛЕРИ

Малдың чемгерилгезин, суггарарын болгаш ажаалдазын үндезини-биле экижидип, зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг ажылдарны үлегерлиг тургускаш, төрүүр малдың кызыраар чоруун болдурбайн турган, бүгү чүзүн малды болгаш ооң чаш төлүн эң-не хөйү-биле камгалаарын чедип ап, мурнунда чылдың ындыг үезиндээзи-биле деңнээрге мал бажының эң-не хөй немелде өзүлдезин хандырган районнарны, совхозтарны, сүт-бараан фермаларын, хойжу бригадаларны болгаш мал ажылының мурнакчыларын 1977 чылдың IV кварталының болгаш 1978 чылдың бирги чартыының социалистиг чарыжының тиилекчилери деп саваар.

1978 чылдың июль 1-де байдал-биле сөөлгү түңнелди үндүрүп турда, чарыштың тиилекчилери малдың өзүлдезиниң, улуг малдың болгаш чаш төлдүң камгалалының, чүс баштан на төл алырының талазы-биле дараазында эң-не бедики көргүзүглерни чедип алган турарын доктаадыр:

I. Районнарга болгаш совхозтарга

Малдың чүзүнү	Район	Совхоз
1. 1976 чылдың ол үезинге хамаарыштыр мал бажының немелде өзүлдезиниң хуузу		
Мыйыстыг бода мал	7	10
Хой, өшкү	10	15
Хаван	10	10
Өске чүзүн малдар	7	10
2. Кыштаглаашкын үезинде—1977 чылдың октябрь 1-де турганынга хамаарыштыр мал бажының камгалалының хуузу		
Улуг хой, өшкүнүң камгалалы	96	97
Өске чүзүн улуг малдың камгалалы	97	98
3. Чаш төлдүң камгалалы болгаш төрүүр 100 малга онаалтыр алганы		
1977 чылдың IV кварталында болгаш 1978 чылдың бирги чартыында төрүттүнген бызааларның алдынган бүгү төлге хамаарыштыр камгалалы	98	99
1977 чылдың октябрь 1-де турган төрүүр 100 малга онаалтыр алган анай, хураганы	90	95

II. Салбырларның, фермаларның, бригадаларның болгаш малчыннарның көргүзүглери

Коллективтерниң болгаш малчыннарның профессиязының аттары	Камгалап алганы			
	улуг мал: мыйыстыг бода, чылгы, иви, хаван	улуг хой, өшкү	1977 ч. IV кв. болгаш 1978 ч. бирги чартыында төрүттүнген бызаа, хаван оглу, 1978 ч. төрүттүнген кулун, бодаган, мыйысы	1977 чылдың октябрь 1-де турган төрүүр 100 малга онаалтыр алган анай, хураганы
а) Коллективтер				
Салбырлар	99	98	99,5	96
Сүт-бараан фермазы	99,5	—	99,5	—
Эъткир мал фермазы	99	—	98,5	—
Хойжу бригада	—	98	—	97
б) Малчыннар				
Хойжулар	—	99	—	105
СБФ-да кадарчылар	99,5	—	99,5	—
Эъткир мал фермаларының болгаш коданнарының кадарчылары	99	—	99	—
Бызаа ажаакчылары	—	—	100	—
Чылгычылар, тевежилер, ивижилер	99	—	99	—
Хаван ажаакчылары	98	—	төрүүр кол хавандан 10 хаван оглу	—

III. Кормоцехтерниң операторларының, мал ажылын хандырып турар механизаторларның болгаш чолаачыларның көргүзүглери

Бир эвес оларның хандырып турар фермалары, коданнары болгаш бригадалары доктааткан көргүзүглерни чедип алган болза кормоцехтерниң болгаш мал чемнери белеткээр, болбаазырадыр агрегаттарның оператор-ажылчыннарын, кышкы үеде мал чемниң белеткелинде, сөөртүлгезинде болгаш одарлар дылбыйлаашкынында ажылдап турар механизаторларны, автоводовозтар чолаачыларын база социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаар.

Түңнелдерни үндүрери болгаш тиилекчилерни шаңнаары

1. Малды камгалап алырын хандырары дээш социалистиг чарыштың түңнелин районнарга болгаш ажыл-агыйларга 1978 чылдың январь 1-де, март 1-де, май 1-де байдал-биле, а сөөлгү түңнелин бригадаларның, фермаларның болгаш тус-тус малчыннарның ажылының түңнели-биле кады 1978 чылдың июль 1-де үндүрер.

2. Малды хөйү-биле камгалап алырын хандырар дээш социалистиг чарыштың тиилекчилеринге дараазында шаңналдарны тургузар:

1978 чылдың январь 1-де, март 1-де база май 1-де түңнелдерни ёзугаар бирги черни алган районга болгаш совхозка СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл тугу, I чергениң дипломун тывыспышаан база районга 300 рубльдиң, совхозка 100 рубльдиң шаңналдарын тыпсыр.

1978 чылдың июль 1-де сөөлгү түңнелди үндүргенде тиилекчилерге тыпсыр шаңналдар болза:

бирги черни алган **районга** шилчилир Кызыл тукту, I чергениң дипломун болгаш 700 рубль түңнүг акша шаңналын, ийиги черни алган районга II чергениң дипломун, 500 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсыр;

бирги черни алган **совхозка** шилчилир Кызыл тукту, I чергениң дипломун тыпсыр болгаш фондудан дашкаар автобусту садар; ийиги черни ээлээнниниң ийи шаңналы—кайызынга-даа II чергениң дипломун тыпсыр болгаш фондудан дашкаар чиик автомашинаны садар; үшкү черни ээлээнниниң ийи шаңналы—оларның кайызынга-даа III чергениң дипломун тыпсыр болгаш фондудан дашкаар чүък машиназын садар.

Доктааттынган көргүзүглерни дыка ажыр күүсеткен **мыйыстыг бода мал фермаларынга болгаш хойжу бригадаларга** I чергениң дипломнарын база 100 рубль түңнүг акша шаңналдарын тыпсыр; социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткен бригадаларга болгаш фермаларга I чергениң дипломун болгаш кайызынга-даа 60—80 рубль түңнүг акша шаңналдарын тыпсыр.

1977—78 чылдарның кышкы үезинде малды камгалап алыры дээш социалистиг чарыштың тиилекчилери болган **мал ажылының мурнакчыларын, кормоцехтерниң операторларын, механизаторларны болгаш чолаачыларны шаңнаары**-биле дипломнарны тургузар, оларга 40 рубль өртектиг тураскаалдыг белектерни тыпсыр; ооң-биле кады ындыг мурнакчыларны шаңнаары-биле олар санаторийлерге, дыштанылга бажыңнарынга база туристээринге 50 путёвканы, УАЧД-че 30 путёвканы тускайлаар.

* * *

Районнарны шаңнаар акшаны республика бюджединиң күселинден, бригадаларны болгаш фермаларны шаңнаар акшаны районнар бюджединиң күселинден, бүдүрүлгениң мурнакчыларын шаңнаарын—совхозтарның планныг болгаш пландан ажыр орулгаларының күселинден, а план ёзугаар карылгалыг совхозтар продукцияның бот-үнезин чиигедириниң азы социал культура фондузунуң күселинден акшаны тускайлап бээр.

БЕЖЕН МУҢНУ КУДУЛАТПАС

Юбилейлиг чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар хүлээлгени «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының чериниң аңчылары алган. Оларның сөглээн сөзү ажыл-херектери-биле карышпайн турар. Бо сезонда 18 муң диңниң кежин белеткеп черинге дужаар планныг турган, ону 50 муң чедирип, даалгазын болдуунда үш катап ажыр күүсеткен.

Аңчы звенолар аразында социалистиг чарышка Ооржак Давааның удурткан дөрт кижи составтыг звенозу бирги черде чорудуп турар. Олар аңныыр сезону эгелээнден бээр 20 кишти, муң ажыг диңни дужаап, планын хуусаа бетинде күүсеткен. Аңчылардан Николай Тактаков 4 кишти, 400 диңни, Михаил Шарагин 6 кишти, 200 диңни өлүргеш, өске өөрүн мурнап турарлар. Керээ чарып алгаш аңнап турарлардан Ооржак Борбак, Ооржак Чанчып-оол эң-не хөй олчалыг болганнар.

С. ХЕРТЕК.

Тываның электри четкилеринде Юрий Сычев удурткан комсомолчу-аныяктарның бригадазы юбилейлиг чылдың эрткен айларында бичээ эвес чедиишкиннерлиг болган. Коллективтиң кежигүннери планныг даалгаларын ай санында чедиишкинниг күүседиринден аңгыда, бо чылдың баштайгы чартыында чогаадыкчы дөрт саналды киирип, ону шиңгээткеш, бир муң хире рубльдиң экономиктиг камналгазын алган.

Ю. Сычевтиң бригадазында он кижи бар. Оларның сези коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Кижи бүрүзү хүн үлүүн 1,5 катап ажыр күүседирин, ажылчын мергежилди бедидерин хүлээнген. Октябрьда калбарган социалистиг чарышка планныг даалгазын 115—120 хуу күүседип турар А. Аршаков, Д. Хертек, Ю. Сычев болгаш өскелер-даа тиилекчи болганнар.

(Бистиң корр.).

КЕЛИР ЧЫЛДЫЫНДА

Республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазының чолаачылары бо юбилейлиг чылдың эрткен айларында чүък сөөртүлгезиниң планын 102,5 хуу күүсеткен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга уткуштур калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, планныг даалгазын чедиишкинниг күүсеткен чолаачылар ук бүдүрүлгеде хөй. Оларга коммунистер Ш. Т. Дамчай, М. Н. Юхновец, чолаачылар М. К. Мурзин, И. П. Беспалов болгаш өскелер-даа хамааржыр. Бо эштер келир чылдың март-август айларының үлүүнде ажылдап турарлар.

Автобаазаның бригадалар аразында чарыш база дээштиг организастаттынган. Ооң түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Бо чылдың январь-октябрь айларда планныг даалгазын 147 хуу күүсеткеш, коммунист А. В. Сермавкин удурткан аныяктар бригадазы тиилекчи болган.

Д. ИРГИТ.

АРТИЛЛЕРИСТЕР «ДАЙЫЛДАЖЫП» ТУРЛАР

Шериг баар мурнунда Николай Барбалдай Кызылдың көдээ ажыл-агыйы техникумун дооскаш, «Бүрен» совхозка агрономнап турган.

Чартык чыл бурунгаар ол шериг хепти кедип, даңгыракты хүлээп алгаш, ёзулуг солдат апарган. Билип шыырак кижи боорга, аңаа харысаалгалыг ажылды — артиллерия расчедунуң операторунуң эрге-дужаалын онаарган.

Ол өөрү-биле кады тактиктиг кичээлдерге киржип, дайынчы мергежилин ханызы-биле шиңгээдип ап турар. Оператор кижи «тулчуушкунга» хамыкты мурнай белеткенир ужурлуг.

Тактиктиг өөредилге ёзулуг тулчуушкун болурунуң байдалынга эртип турган. Николай бүгү кичээнгейин приборларның көргүзүглеринче углай берген. «Удурланыкчы» бир дугаарында оларның камгалап турар объектилериниче халдап, чаза таварырын бодаар болгай. Ынчангаш хензиг-даа частырыг кылып болбас, «дайзыны» шуут хоме боолаарын кызыдар апаар. Кол-ла чүве координаттарны ылавтыг тодарадып алыр.

«Тулчуушкун»-даа эзигленген. Командир дайынчы дужаал берип, солдаттарның мурнунда салдынган сорулгаларны улам нарыыдадып турган. Чамдыкта аныяк дайынчыларны солуп, оларның орнунга дуржулгалыг оолдарны тургузуп турган. Николай улуг эштериниң канчаар хөделип турарын кичээнгейлиг хайгаарап, берге таварылгаларда нарын аппаратура-биле канчаар ажылдаарын көрүп алгылаан.

«Дайзынның» ээлчеглиг шаап халдаашкынны чылча шаптырган. Могап-шылаан дайынчыларның арыннарын серин салгын суйбап турган. Ынчалзажок чапсар аразында безин Николай Барбалдай эштери-биле «тулчуушкун» канчаар эрткенин сайгарып, бодунуң кылган ажылын шүүп көрдүнген.

Командир тактиктиг кичээлдиң түңнелин үндүрүп, кымның кайы хире болганының дугайында үнелелди берген. Эң эки болган операторларның аразында Тыва АССР-ден келген Николай Барбалдайның ады база бар болган.

В. КАРГАПОЛОВ.

Н. шериг кезээ.

Армия болгаш флоттуң амыдыралындан

ТЕРГИИН ПОЛК

Соңгу-Кавказтың Кызыл Тук орденниг шериг округу. Бо округтуң мотоадыгжы Н кезээниң дайынчылары Октябрьның 60 чыл оюн таварыштыр алган бедиткен хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Кезектиң ийи батальону тергиин деп атты алган. Бүгү дайынчыларның 55 хуузу политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергииннери болган.

Полктуң дайынчылары түңнел кичээлдерге эң эки белеткелдиг чоруун көргүскен. Чижээлээрге, майор Г. Камковка командылаткан танк батальонунуң, капитан В. Михальковка командылаткан мотоадыгжы батальонунуң дайынчылары салдынган сорулгаларны бүрүнү-биле күүсеткен.

Капитан А. ПЕТРОВ.

КОСМОС ВЫМПЕЛИН ТЫВЫСКАН

Ф. Э. Дзержинский аттыг иштики шериг. Иштики шериглерниң Н дивизиязының эң эки комсомол организациязынга Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ужудукчу-космонавт В. Горбатко ВЛКСМ ТК-ның шилчиир вымпелин тывыскан. «Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге эки чедиишкиннер дээш» деп чарыштың түңнелин ёзугаар тыпсыр ук вымпелди «Союз-24» болгаш «Салют-5» корабльдерниң экипажтары космоска ийи удаа ап алгаш чораан.

Комсомол организациязының дайынчылары шаңналды ап тура, Төрээн чуртунга моон соңгаар-даа улам эки бараан болурун даңгырааглаан.

Майор В. ПРОДУВАЛОВ.

ОКТЯБРЬДАН ТӨРҮТТҮНГЕН НАЙЫРАЛ

Шериглерниң мурнуу бөлүү. Совет шериглерниң мурнуу бөлүүнүң пропагандистери болгаш комсомол активчилери Хамааты дайынның чылдарында Кызыл Армияның хүрээлеңинге демисежип чорун турган венгр интернационалистер-биле ужурашкан.

Төөгү эртемнериниң кандидады Шандорне Сиклав совет дайынчыларга венгр революсчуларның дугайын тодаргай чугаалап берген.

Полковник Е. БАБЫНИН.

БҮГҮ ЧЕМПИОННАР — ПРАПОРЩИКТЕР

ЦСКА-ның күш-культура ордузунга ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң кубогу дээш штанга талазы-биле маргылдаалар доозулган. Бо маргылдаага делегей клазының талазы-биле 19 спорт мастери киришкен, ынчангаш ол эң чидиг байдалга эрткен.

Эң чиик деңзиге хоочун спортсмен прапорщик А. Сенчин бирги черни алган. Ооң көргүскен түңнелдери делегей рекордунга чоок болган.

Арткан деңзилерге бирги черлерни база-ла шериг кезектериниң прапорщиктери алган.

ФОТОРЕПОРТЕРНУҢ БЕЛЭЭ

Шериглерниң төп бөлүү. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында бо бөлүктүң Н кезээниң зенитчиктери 60 фашист самолетту дүжүр аткан. Шериг солунунуң фотокорреспондентизи Евгений Халдей бо кезекке каш удаа ынчан кээп турган.

Октябрь байырлалының бүдүүзүнде бо кезекке эң тергиин деп атты тывысканын дыңнааш, фронтучу корреспондент дайын чылдарында кылган чуруктарын белекке берген.

Лейтенант А. ЕГОРОВ.

(«Красная звезда» солундан).

БО АРЫНДА

- Тывадан барган солдат оолдар.
- Дайынчыларывыс амыдыралындан.
- Шериг албанынга барганнарның өг-бүлезинге.
- Эки турачы угбазынга.

◆

Коммунист улуг лейтенант В. А. Шуриновтуң командылаан батареязының ракетчилери — часпас адыгжылар. Олар тергиин салбыр деп атты үш чыл улаштыр эдилеп, юбилейлиг чылдың социалистиг хүлээлгелерин тевептии-биле күүседип турарлар. Хуу составтың 60 хуузу—дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери, шупту дайынчылар бедик мергежилдиг специалистер. Сөөлгү боолаашкыннар үезинде батареяның аткан ракеталары карага дегере дегген.

ЧУРУКТА: батареяда партия организациязының секретары улуг лейтенант Е. М. Виноградов. Ол салбырның эң эки расчёдун командылап турар.

О. ПОРОХОВНИКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникаҙы).

◆

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР
№ 10 (70)
ноябрь

ХАТКА УТКУШТУР

ХУРАЛ болуп турган. Ажыл-херекчи хурал. Салбыр командири туруп келгеш, чугаалаан:

— Бөгүн бистиң кады албан эрттирип турар эживис ефрейтор Александр Болданга комсомол райкомунуң хүндүлел бижиин тыпсып, ооң ажыл-херектериниң дугайында комсомол комитединиң секретарының бижээн чагаазын силерге номчуур-дур мен.

Ол номчуп эгелээн:

«Эргим эштер! Силерниң кезээңерде комсомолчу Александр Болдан албан эрттирип турар. Совхозка ажылдап турганының үезинде ол бодун активчи комсомолчу болгаш кызымаккай ажылчын кылдыр көргүскен. Хөй-нити ажылдарынга идепкейлиг киржилгези дээш Александр хүндүлел бижик-биле шаңнаткан. Ону дайынчының бодунга тыпсып бээри-биле силерже чорудуп олур бис. Ол ышкаш харыы чагаага ооң шериг албанын канчаар эрттирип турарының дугайында бижиириңерни дилеедивис».

Александр ындыг чүве болу бээрин манаваан. Ол илеткелди кичээнгейлиг дыңнап орган. Хенертен ооң дугайында чугаа үнүп келген — арны кыза берген. Оон шаңналды алыр дээш чедип келгеш, мырыңай аңгадап калган.

— Болдан ам-даа болза хөйге үлегер болуп турар — деп, офицер түңнээн. — Ооң шериг албаны дээрге, ажылчын коллективке эгелээн эки херектериниң уламчызы-дыр.

Александрга ол мактал сөстери артык ышкаш болган. Совхозка-даа, маңаа, ротага-даа ындыг онзагай чүве кылбаан-на хире. Өскелер-биле бир дөмей ажылдап турган.

— Че, Саша, чугаала, чүү дээш сени шаңнааны ол? — деп, хуралга чыылган комсомолчулар оон-моон айтыра берген.

Болдан туруп келген. Бедик эвес, хөңү дурт-сынныг, кара карактарлыг. Ол хенертен болган өөрүшкүден, өөрүнүң кичээнгейлиг көрүп орарындан улам ыяды берген. «Чүнүң дугайын чугаалаар кижи боор мен?». Ооң бодалдары эрткен үеже эгли берген. Школачы, механизаторлар школазының сургуулу, тракторист. Комсомолчулар-биле кады субботниктерге киржип, диспуттарны организастажып турган. Ооң соонда — шериг албаны.

...Оожум, хат чок дүне. Боодалга кылыр черни хадылыг арга хана дег кылдыр дуглап алган. Караңгы дээрде сылдыстар көстүп келгилээн. Солдаттар чугаалажы берген.

— Магалыг-ла агаар-дыр аа! Чагыткан чүве-биле дөмей.

Боодалга чериниң кыдыында блиндажтың азы көстүп турган. Ында салбыр чыскаалып турган. Командир оолдарның арыннарын электрилиг фонарь-биле чырыдып, оларның элээн хөлзеп турарын эскерип турган.

ДАЙЫНЧЫЛАР от ажыдар черниң кызыгаарынче ээлчежип үнүп, чепсек-херекселиниң ыяк белеңин хынап, боолаарының аңгы-аңгы аргаларын шиңгээдип ап турганнар. Биче сержант бирде бир дайынчыга чедип кээп, бирде өскезинге барып, сүмелерни берип турган:

— Озалдап турар-дыр силер, Болдан, озалдап турар-дыр силер. Шак иштинде эвес, он секундада-ла четтигер херек.

Боолаашкын эгелээн. Тургускан караның талазынче октар ужугуп-ла тургулаан.

— Ефрейтор Болдан! Боодалга кылыр черже кылаштап, марш!

Александр автомадын так туткаш чыдыпкан. Ол караңгыны өттүр каралар тургускан черже кичээнгейлиг көргүлээн. Сактырга, ооң аткан огу карага дегбейн эрте бээр ышкаш болган, ооң соонда командирлер, эш-өөрү хорадаан хевир-биле көөрлер болгай. «Эх, сени-даа, тергиин болурун күзеп турар хирезинде-ле...»

Кыска секундалар эртип-ле тургулаан.

— От!

Боо даажы. Автоматтың упундан кызыл чалбыыш удаан арыгны оттурбушаан, бүлгүртүпкен. Блиндаж кырында ак отчугаш өже берген.

— Карага дээпкен-дир! Эрхей!

Дайынчылар өөрээниңден бот-боттарын куспактажып турганнар.

* * *

— Таңныыл, кеттиниңер!

ЕФРЕЙТОР Болдан боолар шыгжаар өрээлден автомадын алгаш үнүпкен. Соок хат дагдан дыңзыг хадып турган, чаъстың өл дамдылары каракче-даа киргилей бээр. Ынчалзажок Александр аңаа дааскан дайынчы даалганы күүседип, таңныыл албанын сергек эрттирип турган. Ол удур хадаан күштүг хаттан арнын чажырбаан. Харын-даа ону эскербээн ышкаш турган. Бичии кылаштааш-ла, дүнгүң караңгызынче дыңнаалап каап, арнында сугну аржыыл-биле чодуп ап, маршрут-биле кылаштап орган. Александр оон хат өттүр бир-ле шимээнни эскерип каан. «Чүгле кижи ынчаар шимээрген болур» деп, ол бодаан. Бичии болгаш кижи кылажы тода дыңналып келген. Ооң турган черинче бир-ле кижи чоокшулап орган.

— Тур! Кым кел чор? — дээш, Болдан автомадын хөрээнге улам дыңзыг чыпшыр туткан.

— Таңныыл начальниги хынакчылар-биле кады кел чор.

— Постуда бүгү чүве мурнуку хевээр — деп, демгилерни чедип кээрге, Болдан илеткээн.

— Бо солдатты ыяап-ла демдеглээр силер — деп, хыналда кылып келген кижи чугаалаан.

«Бөгүн нити ыр бөлүүнүң белеткели...». Болдан таңныылдан кел-ле, ындыг чарлалды номчаан.

— Саша! — деп, комсомол организациязының секретары Тимошкин кыйгырган.

— Болдан, сени манап тур бис. Музыка чок багай-дыр. Далаш, концерт белеткели эгелей берди.

Секретарь Александрны топтап көргеш, бодаган: таңныылдан чаа келген, дүне удуваан...

— Адыр, автомадым аштап каайн — деп, демгизи чугаалаан.

Оон мотоадыгжыларның марыжын ойнап бээрин солдаттар Александрдан дилээн.

— Че, харын, марш болза, марш-ла ыйнаан — деп, Болдан хөглүг чугаалааш, баянын хере тыртыпкан. Аялга чаңгыланы бээрге, аңаа турган солдар улаштыр ырлажы берген.

Сергек ырлар орайга чедир дыңналып турган.

Тываның Чөөн-Хемчик район чурттуг оол шериг албанын ынчаар эрттирип турган.

В. МУРОМЦЕВ.

Кызыл гарнизоннуң дайынчыларының хөй кезии политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергииннери. Оларның бирээзи Сергей Шарнило хөй-нити ажылынга база-ла идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: СЭКП кежигүнүнге кандидат, ефрейтор С. Шарнилонуң дежурныйлап орары.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ФРОНТУЧУГА ЧАГАА

Норжуң Балчыр-ооловна Суукай Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи. Амгы үеде ол Таңды районнуң Бай-Хаак суурда амыдырал хандырылга комбинадында даараныкчылап ажылдап турар.

Норжуң Балчыр-ооловнага бистиң республиканың болгаш Украинаның школачыларындан байыр чедирген открыткалар болгаш чагаалар бо-ла кээр. Оларның бирээзин парладывыс.

Эргим Норжуң Балчыр-ооловна!

Чагаа болгаш чурук чорутканыңар дээш Силерге улуу-биле четтирдивис.

Чоокта чаа шылгалдалар дужаап турдувус. Багай эвес дужаадывыс. «5» болгаш «4» демдектер дыка хөй болду. Клазывыста тергиин өөредилгелиг он бир кижи бар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле болгаш бистиң чуртувуста база даштыкыда үе-чергелеривис-биле чагаалажырын ургулчүлеп тур бис. Бистиң клазывыс демиселге амы-тынын берген дайынчыларның өг-бүлезин база дилеп тып турар.

Боттарывыстың улуг өңнүктеривиске — бистиң хоорайывысты, чуртувусту камгалап алган дайынның хоочуннарынга чоргаарланыр бис.

Силерге улуг хүндүткел-биле Ровно хоорайның № 6 ортумак школазының 7 «а» клазының «Кызыл изчилери».

Консультация

СОЛДАТ БОЛГАШ ООҢ ӨГ-БҮЛЕЗИ ДЭЭШ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

АНЫЯКТАР армияга болгаш флотка албан эрттирер дээш күзелдии-биле чоруп турарлар. Олар бажыңы, өг-бүлези-биле чарлып чорутказ, дүвүревейн, шериг мергежилди чедип ап, политиктиг билиин бедидип ап турарлар. Чүге дээрге херек апарган таварылгада совет органнар, күш-ажылчы коллективтер ооң төрелдеринге, чоок кижилеринге дуза чедиреринге кажан-даа белен. «Бүгү-нити шериг хүлээлге дугайында» болгаш өске-даа хоойлу-дүрүмнерде шериг албанынче кыйгырткан кижилерниң өг-бүлелеринче күрүне сагыш салыры көрдүнген. Ол бүгү бистиң армиявыстың болгаш чонувустуң чаңгыс эвииниң улам күштүг-биле быжыгып турарын, совет кижилерниң бодунуң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштеринге ынаан херечилеп турар.

Шериг албанынче келдиртиишкин чылда ийи катап (апрель-май, октябрь-ноябрь айларда) болуп турар. Келдиртиен кижи бүрүзү ол дужаал чарлаттынарга-ла, бодунуң хамааржып турары участокка чедип келир. Кезириниң хуусаазын районнарның (хоорайларның) шериг комиссарларының дужаалында болгаш районнарның шериг комиссариаттарының чоруткан бижиктеринде тодаргай айыткан болур. Доктаамал чурттап турар черлериңден түр када чоруй барган кижилер дужаал чарлаттынган соонда шериг учедунда турар шериг комиссариадынга доп дораан чедип кээр ужурлуг.

Бүдүрүлгелер, албан организациялар, колхозтар, өөредилге черлериниң удуртукчулары келдиртиишкин чоруп турар үеде шериг назыны чеде берген кижилерни ажылдан, өөредилгеден хостап, командировкалардан дедир келдиртип, келдиртиишкин пунктузунга чогуур хуусаада келген турарын хандырар ужурлуг.

АЖЫЛЧЫННАРГА, албанхаакчыларга, колхозчуларга, сургуулдарга шеригже келдиртип турарының үезинде стипендиязын, шалыңының ортумак хемчээлин хевээр арттыргаш, шөлээни бээр. Диспансерге, амбулаторияга азы клиникага шинчидилге эртери-биле чорутканда, оларның ажылдап, өөренип турар черинде орну, дужаалы болгаш ортумак шалыңы, бир эвес төлеп турар болза, стипендиязы медицина албан черинге турган үезинде, ынаар болгаш дедир чоруп турган үезинде хевээр артар. Эмнелгеге чыттырып эмнедип турган таварылгада нити чурум ёзугаар социал хандырылгага черинден дузаламчы алырының эмнелге бижиин бээр: колхозчуларга түр үеде ажылдаар шинээн чидирген колхозчулар-биле деңге дузаламчы алырының шынзыдылгазын; дээди өөредилге чериниң студентилеринге болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниң сургуулдарынга медицина албан черлериниң шынзыдылгазынга үндезилээш стипендияны төлээр. Бир эвес шериг комиссариадының чорутканы-биле шинчидилге азы эмнедиишкин шеригже келдирткен кижиниң доктаамал чурттап турар черинден өске черге чоруттунган болза, чемнениринге, чурттаарынга база ийи талаже чоруурунга чарыгдаан акшазын шериг комиссариады албан командировказының төлевириниң хемчээли-биле төлеп бээр.

Шериг албанынче келдирткен кижи ажылдан үнүп турда, аңаа ажыглаттынмаан шөлээзиниң акшазын төлеп бээр. Оон-биле чергелештир дузаламчы акша база төлээр: ажылчыннарга болгаш албанхаакчыларга ортумак шалыңының ийи неделяда хемчээлин барымдаалап; дээди өөредилге чериниң студентилеринге, ортумак тускай өөредилге черлериниң болгаш бүгү-ле училищелериниң сургуулдарынга (бир эвес олар ап турар болза) айда алыр стипендиязының чартыын барымдаалап.

Шериг албанынче 18 хар четкен хамаатыларны келдиртир. Шериг өөредилге черлеринге 17 харлыг оолдарны база хүлээп ап турар. Ол өөредилге черлериниче кирип алганнарны шериг албанында деп санаар болгаш шериг албанынче келдирткеннерге дүрүм ёзугаар тургускан бүгү-ле чиигелделерни олар ажыглаар эргелиг.

Кирериниң экзаменнерин дужаар кылдыр чепшээрел алганнарга ажылдап турар черинде дужаалын болгаш ортумак шалыңын хевээр арттыргаш, өөредилге черинге кээп, экзаменнер дужаар үезинде шөлээ бээр. Өөредилге черинге чедеринге болгаш дедир кээринге үнген чарыгдалдарны күрүне төлээр. Шериг өөредилге черлеринге хүлээп алганнарга, шериг албанынче келдирткеннерге ышкаш, дузаламчы акшаны төлеп бээр.

УЛУС ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ Советтериниң күүскомпары, бүдүрүлге, албан черлериниң, организацияларның болгаш өөредилге черлериниң удуртур ажылдакчылары шериг албанынче келдирткеннерни байырлыы-биле үдээрин организастаар. Келдирткен кижи шериг кезээнче чорууруда чыглыр пунктуга шериг комиссариадының айыткан хуусаазындан бичии-даа озалдавайн келген турар ужурлуг. Ол хүнден эгелээш ону шериг албанында деп санаар.

Шериг албаны эртип турарларның чурттаар шөлү оларның адынга камгалаттынып артар. Бир эвес шериг албанынче чоруй барган кижиниң бажыңынга өг-бүлезиниң кежигүннери чурттап артпайн баар болза, баштайгы үш айларда ынаар улус чурттадып кирип болбас. Ол кижи шеригже чорутканы соонда үш ай эрткенде, бажыңны хөлезинге берген организация аңаа өске хамаатыларны чурттадып болур. Чүгле ооң ээзи шериг албанынга турган үеде. Ол шериг албанындан хуусаа бетинде-даа чедип келген таварылгада (өг-бүле болгаш өске-даа чылдагааннардан) шеригже келдиртир мурнунда чурттап турган шөлүн катап ээлеп алыр эргелиг. Бажыңны ээлеп турган кижилер чогум ээзиниң негелдезин ёзугаар ийи неделя хуусаада хостаар ужурлуг. Шериг албанындан халашкан кижи бодунуң бажыңын хостап бээр дугайында негелдени халашкан хүнүнден эгелээш алды ай хуусаада тургузар эргелиг. Бир эвес бажыңны хөлезилеп алган кижи болгаш ооң өг-бүлезиниң кежигүннери ону хостап бербейн баар болза, оларны үндүрер дугайында айтырыгны халашкан кижиниң хомудалын ёзугаар суд шиитпирлээр апаар. Дүрүмде көрдүнгенни ёзугаар, шериг албанындан халашкан кижиниң чурттаар чери доп дораан хостаттынган турар ужурлуг.

ШЕРИГ АЛБАННЫГ кижилерни бүдүрүлгелерниң ийикпе чер-чер Советтериниң күүскомпарының курлавырларындан чуртталга шөлү алырының ээлчээнде турарларының даңзызындан кымның-даа казыыр эргези чок. Оларның өг-бүлелериниң ол ээлчегни ёзугаар бажың алыр эргези хевээр артар болгаш чуртталга шөлүн берип, ооң хемчээлин тодарадып турар өйде шериг албанында кижини база барымдаалаар апаар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге албан эрттиргениниң үези нити күш-ажыл стажынче кирер санаттынар, а бир эвес шериг албанындан халашкаш, ажылдап эгелээниниң аразы үш ай хуусаадан көвүдевээн болза (доктаамал чурттап турар черинче чорууурунга эрткен үези санавaска), үзүктел чок стажка санаттынар. Ол чурум шериг албанынче баарының мурнунда ажылдавайн турган кижилерге база хамааржыр.

Шериг албанынче чорууруунуң мурнунда профэвилел кежигүнү турган кижилерниң албан эрттиргениниң үези профэвилел стажы кылдыр санаттынар.

Дүрген хуусаалыг шериг албанныгларының уругларынга, казарма байдалында чурттап турар шериг эвес аныяктарга, курсантыларга болгаш дүрген хуусаалыг шериг албанныгларның аразындан шериг өөредилге черлериниң дыңнакчыларынга уругларының санын болгаш шериг албанныг кижиниң өг-бүлезиниң кайда чурттап турарын (хоорайда бе азы көдээде бе), ол өг-бүлениң көдээ ажыл-агый-биле холбашкан азы холбашпаанын барымдаалап айда 7 рубль 50 көпеектен 22 рубль чедир дузаламчыны төлээр.

Дүрген хуусаалыг шериг албанныгларның кадайлары дилег кылган хүнүнден эгелээш айдан үр эвес үениң иштинде ажылга хүлээп алдынган турар ужурлуг. Уруглар албан черлериниң кандыг-даа ведомствога хамаарылгалыын барымдаалавайн, ол-ла үеде шериг албанныгларның уруглары яслилерге болгаш уруглар садтарынга тургустунган болур ужурлуг.

ССРЭ камгалалынга болгаш шериг албанының өске-даа хүлээлгезин күүседип турган, балыглаган, кемдээн ийикпе аарааш соонда инвалид болган шериг албанныгларга инвалидтиң күрүне пенсиязын тыпсыр. Бир эвес олар өлген болза, оларның өг-бүлелери азыраадыкчызын оскунган дээш тыпсыр пенсияны алыр эргелиг.

«Бүгү-нити шериг хүлээлге дугайында» дүрүм шериг албанында кижилерниң өг-бүлелеринче сагыш салырын болгаш ол өг-бүлелерге чиигелделер дугайында бар хоойлужудулгазы шыңгыы сагыыр талазы-биле хемчеглерни алырын улус депутаттарының Советтериниң күүскомнарынга хүлээндирип турар.

Солдаттарның өг-бүлелеринче шериг кезектериниң командирлери, политажылдакчылары база доктаамал сагыш салып турар. Шериг албанында кижиниң дөргүл-төреддеринге чүү херегин ой-шаанда тодарадып, херек апарза, шериг комиссариадынга, тус чериң өске-даа органнарынга айтырыг тургузары—оларның хүлээлгези.

Г. КРОШНЕР,
шериг прокурору, юстиция подполковниги.

ОРТУМАК ЗВЕНО—КОЛ ЗВЕНО

«Көдээ ажыл-агыйның специалистериниң салбырлар, бригадалар, фермалар болгаш колхозтарда база совхозтарда бүдүрүлгениң ортумак звенозунуң болгаш өске-даа кезектериниң удуртукчулары кылдыр ажылче шилчииринге деткимче бээр талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын чурттуң ажыл-агыйларында изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Ол документ колхозтарның болгаш совхозтарның хөгжүлдезинге специалистерниң ролюн улам ыңай бедидеринге, күш-ажылының түңнелинге оларның моральдыг болгаш материалдыг сонуургалын өстүреринге бараан болур.

Совет Эвилелиниң телеграф агентилелиниң корреспондентилериниң дыңнадып турары болза:

ОРЁЛ

Көдээ ажыл-агый техникумун дооскаш, аныяк агроном Вячеслав Тюрин Орёл областың Глазуновский районунуң «Коммунизм дээш» колхозтуң свёклачылар звенозун баштай берген. Чедип алган билиглерин билдилиг ажыглааны тергиин эки үре-түңнелдерни берген. Дүжүт ийи катап көвүдээн: ажыл-агыйда гектар бүрүзү 280—300 центнерден эвээш эвес свёкланы берип турар.

— СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын бистиң районга улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан — деп, партияның Глазуновский райкомунуң бирги секретары М. Потуроев чугаалаан.— Фермаларже, бригадаларже болгаш звеноларже специалистерниң шилчип баары бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидеринге чедирер. Вячеслав Тюрин чүгле чаңгыс чижек эвес-тир. Ам свёклачы бүгү звеноларны специалистер баштап турар. Ынчангаш түңнел мындыг болган: областың свёклачыларының социалистиг чарыжынга район тиилекчи болуп үнген. Эң чоокку чылдарда-ла бүгү фермаларны, бригадаларны, салбырларны специалистер баштаан турар сорулга салдынган. Хову-шөлдерниң болгаш фермаларның продукция бүдүрерин көвүдедириниң үндезини харын ол болур.

ХАРЬКОВ

Кара хөрзүннүг эвес черниң колхозтарының болгаш совхозтарының ортумак звенозунуң муң-муң удуртукчулары «Т-150» болгаш «Т-150К» тракторларны өөренир талазы-биле Харьковтуң трактор заводунуң чанында ажыттынган Бүгү-эвилелдиң доктаамал ажылдаар курстарынга белеткел эрткен. Инженерлер, бригадирлер, салбырлар эргелекчилери, үнүш ажылында өске-даа бүдүрүлге кезектерин удуртуп турар кижилер энергия-биле бүрүн хандыртынган ол машиналарны ажыглаарының болгаш хандырарының мурнакчы дуржулгазын шиңгээдип ап, оларның конструкциязында сөөлгү үеде сайзыраңгайжаан чүүлдер-биле таныжып ап турар. Өөредилге чорудулгазының улуг ажыктыг чоруу кандан кылган тарыкчыларны кол конвейерге эптээринге көдээ төлээлекчилерниң шуут киржиринге идиг берип турар. Россия Федерациязының аңгы-аңгы областарындан көдээ ажыл-агыйның ам-даа каш муң командирлери Харьковтуң трактор заводунга беш чылдың төнчүзүнге чедир белеткел эртер.

КИШИНЁВ

Молдав ССР-ниң Новоаневский районунуң «Правда» колхозунуң парткомунуң, баштаар черниниң болгаш специалистер чөвүлелиниң каттышкан хуралы болуп, колхозтарның болгаш совхозтарның ортумак звенозунуң удуртулгазын быжыглаар дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын чугаалажып турда, кол мал эмчизи Н. И. Гушин ажыл-агыйның фермаларының бирээзин барып удуртур күзелин илергейлээн. Дээди болгаш ортумак эртемниг өске-даа беш специалист база бригадирлээр болгаш фермалар эргелекчилээр албан-дужаалче шилчидер дугайында дилег кылып, билдириишкиннерин киирген.

БАКУ

Азербайджан ССР-ниң «Азербайджан» совхозунда Али Багировтуң бригадазы юбилейлиг чылда виноградтың бедик дүжүдүн алган. Ол амданныг каттарны сайзырады ажылдаар черлерже 1300 тоннаны чоруткан—ол дээрге чыл планында көрдүнгенинден бүдүн чартык катап хөй болганы ол.

Мурнунда экономистеп ажылдап чораан коммунист А. Багиров хожудап турган бригаданы бодунуң инициативазын ёзугаар баштай берген. Виноградниктерни чаартыр, калбак одуругларлыг плантацияларны тургузар, комплекстиг механизацияны нептередир дээш ол бригаданың кежигүннери онза күжениишкинниг ажылдаан. Ол ажыл-агыйда он салбырларны болгаш бригадаларны дээди эртемниг специалистер удуртуп турар апарган.

НАМАНГАН

Наманган областың СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозунда К. Алимова баштаан аныяктар бригадазы бо чылгы ажаап алыышкын үезинде ийи чылдың планынга деңнежир 550 тонна хөвеңни машиналар-биле ажаап алган. Составында механизатор 40 кыстыг ол коллектив гектардан-на районда эң бедик көргүзүглүг болуп, 50 центнер хөвеңни алган.

— Көдээ ажыл-агый техникумун дооскан болгаш чедип алган билиглеримни бригадир албан-дужаалга улам долу ажыглаарын кызыдып турар мен — деп, бригадир боду чугаалап орар.— Колхозтарның болгаш совхозтарның ортумак звенозун мергежилдиг, дуржулгалыг специалистер-биле быжыглаар дугайында партияның болгаш чазактың доктаалын чүрээмниң ханызындан деткип, чүүлдүгзүнүп тур мен. Көдээ ажыл-агый институдунда бот-өөредилгемни үргүлчүлеп турар болгаш ону дооскаш, бригадамга артып калыр мен. Гектардан-на 60 центнер хөвең дүжүдүн доктаамал чедип алыр сорулгалыг мен — деп, К. Алимова чугаалап орар.

МУҢЧУЛАР ФЕРМАЗЫ

Броварск районда «Плосковский» совхозтуң малчыннары Киев областа сүттүг малдың эң бедик продуктулуг чоруун чедип алганнар. Бир инектен амгы үеде беш муң килограмм чедир сүттү саап ап турар. Ол болза эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге 340 килограмм хөй. Беш муң килограммдан хөйнү саап ап турар мурнакчы саанчылар Е. Кривецке, Г. Стокачыга, О. Волохиге хүн бүрүзүнде бир инектен-не 20—23 килограмм сүт саап алыры норма болу берген.

«1977—78 чылдың үезинде малдың кыштаглаашкынын чедиишкинниг чорударып хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга совхозтуң малчыннары шалыпчы күш-ажыл-биле харылааннар. Ала уксаалыг муң ажыг баш инектер турар фермаларда изы-бүрү мал чемин четчир кылдыр белеткеп алган. Рационнарны долузу-биле четчелеп алырынга витаминниг болгаш минералдыг немелде чемиштер, микроэлементилерни немээни дузалаан. Кыштаглаашкын эгезинге чедир бүгү корпустарны, хөй күш үнер ажылдарны механизастаарының чепсек-херекселдерин септеп алган.

Областың элээн каш колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге сүт садар талазы-биле чыл опаалдаларын ажыр күүсеткен, специализастаан хөй санныг ажыл-агыйлар эът бүдүрер талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүсеткен.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ—КАТТЫШКАН ШТАТТАРДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың губернаторларының национал ассоциациязының чалааны-биле мында чоруп турар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцевке баштаткан совет органнарның, республикаларның болгаш областарның удуртукчу ажылдакчыларының делегациязы Каттышкан Нациялар Организациязының штаб-квартиразынга чораан. Анаа ону КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм хүлээп алган. Делегацияга байыр чедирип тура, К. Вальдхайм КНО-нуң ажыл-чорудулгазынга Совет Эвилелиниң киирип турар салыышкынынга бедик үнелелди берген.

Совет улуска болгаш ооң демдеглээни-биле алырга, Москвага оон-биле ужуражыышкыннарындан эң-не чылыг сактыышкыннар артып калганы Леонид Ильич Брежневтиң бодунга чүректиң ханызындан байырны болгаш чаагай күзээшкиннерин дамчыдып бээрин К. Вальдхайм делегацияның кежигүннеринден дилээн.

Делегейниң ол организациязының ажыл-чорудулгазынга Совет Эвилелиниң салыышкынын бедии-биле үнелеп көргени дээш КНО-нуң чиңгине секретарынга өөрүп четтиришкинин М. С. Соломенцев илереткен болгаш Совет Эвилели моон соңгаар-даа КНО-нуң өндүр чаагай сорулгаларын—тайбыңны, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын быжыглаарынга, күрүнелерниң социал-экономиктиг системаларындан хамаан чокка оларның аразынга чогуур харылзааларны хандырарынга эки шиитпирлээшкинниң чедип алзын дээш бодундан хамааржыр бүгү чүүлдерни кылыр деп онзалап демдеглээн.

* * *

Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлел күүскомунуң даргазы Д. Кендалл совет делегацияга алдар болдуруп хүлээп алыышкын кылган. Анаа америк-совет чөвүлелдиң кежигүннери, АКШ-тың үлетпүр болгаш сан-хөө бөлүктерииниң удуртукчулары олурушкан. Хүлээп алыышкынга чүве чугаалааш, ССРЭ биле АКШ-тың аразынга ажыл-ишчи харылзааларны хөгжүдериниң улуг ужур-дузазын айыткан, ол чорук совет болгаш америк улустарның аразында кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга дүгжүп турар, тайбыңны, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын быжыглаарының херээнге бараан болур деп медеглээн. Бистиң ийи чуртувустуң аразында бот-боттарын билчир чорукту болгаш кады ажылдажылганы бүгү талалыг калбартырын американнарның хөй кезии шиитпирлии-биле деткип турар деп, америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлел күүскомунуң даргазы демдеглээн. Ындыг болза-даа ол чорук АКШ-тың алгыжы шуугаазыныыг, ынчалза-даа хензиг эвээш кезиинге таарышпайн турар деп, ол чугаалаан.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзааларны улам ыңай экижидер сорулга-биле совет удуртулганың, Л. И. Брежневтиң бодунуң үндүрүп турар күжениишкиннериниң ужур-дузазын Д. Кендалл онзалап айыткан.

ЧУГУЛА ШИИТПИР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). КНО-нуң Кол Ассамблеязының бирги комитеди ядролуг чепсектиң шенелделерин долузу-биле болгаш бүгү-ниити хоруурунуң дугайында керээни чарар дугайында резолюцияны хүлээп алган. «Бүгү күрүнелерниң ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыры кижи төрелгетенниң эң дээди эрге-ажыктарынга дүгжүп турар» деп мында айыткан.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин долузу-биле болгаш бүгү-ниити хоруурунуң дугайында керээни ажылдап кылыр сорулга-биле Женевада ССРЭ, АКШ болгаш Англияның аразында чугаалажыышкыннарның эгелээнин сеткил ханыышкыны-биле резолюцияда демдеглээн болгаш ындыг дугуржулганы чарары «чепсекти дүжүрер талазы-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязының чедиишкинниг болуруунуң эң баштайгы дээре демдээ болур» деп медеглээн.

Ол документ 89 күрүнени, оон иштинде ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың деткимчезин алган. Ядролуг чепсекти дүжүрерин база ядролуг дайынның айыылын чайладырып чедип алырынче угланган күжениишкиннерден Пекинниң ойталап турарын көргүзүп, чүгле кыдат төлээлекчи удур бадылаан.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин долузу-биле хоруурун чедип алыр дээш Совет Эвилели бүгү күжениишкиннерни үндүрүп келген болгаш үндүрүп турар деп, бодунуң чугаазынга ССРЭ-ниң төлээлекчизи онзалап демдеглээн. Ядролуг чепсектиң шенелделерин долузу-биле болгаш бүгү-ниити хоруурунуң дугайында керээниң төлевилелин ССРЭ 1975 чылда ажылдап кылган болгаш ону КНО-та чугаалажып көөрү-биле киирген.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин долузу-биле болгаш бүгү-ниити хоруурунуң дугайында керээни чарарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ядролуг чепсекти тодаргай хуусаа иштинде хорууру-биле кады тайбың сорулгаларга ядролуг чазылдырыышкыннарны соңгаарладырын чарлаарын дугуржуп алырынга ССРЭ-ниң белениниң дугайында саналы онза чугула ужур-дузалыг.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының амгы сессиязынга хөй делегациялар улустарның шагдан бээр манап келгени дугуржулганы чарып алырынга орукту ажыткан ол чугула базымны бедии-биле үнелеп көргенинге сеткил ханыышкынын илередип тур бис деп, ССРЭ-ниң төлээлекчизи онзалап демдеглээн.

Ядролуг чепсектиң нептерээрин чайладыры мурнукузу ышкаш «ядролуг дайынны чайладыр талазы-биле күжениишкиннерге чугула чүүл» болур деп, база катап бадыткаан резолюцияны бирги комитет база чүүлдүгзүнген.

В. МАТЯШ.

Naapurimme
NEUVOSTOLIITTO
VASTAUKSIA SUOMALAISTEN KYSYMYKSIIN

ФИНЛЯНДИЯ. «Бистиң кожавыс — Совет Эвилели. Финнерниң айтырыгларынга харыылар» деп номну массалыг тиражтыг кылдыр парлап үндүрген. Ону «Финляндия—Совет Эвилели» болгаш «ССРЭ—Финляндия» ниитилелдер кады парлап үндүрген. Номда ССРЭ дугайын, совет улустуң амыдыралының дугайын тайылбырлап бижээн.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧӨӨН ҮЗЕЛДИГ КҮШТЕРНИҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

АФИНЫ. (СЭТА). Грецияга ноябрь 20-де болган парламент соңгулдаларының түңнелдерин мында парлап үндүрген. Премьер-министр К. Караманлистиң «Чаа демократия» деп чагырыкчы партиязы парламентиде депутаттар мандадының хөй кезиин чедип алган. Ынчалза-даа 1974 чылдың соңгулдалары-биле деңнээрге, соңгукчуларның бадылаашкынының 12 ажыг хуузун ол чидирген. Ол чорук чазактың политиказынга калбак массаларның хөөп калыышкынын херечилеп турар.

Үш чыл дургузунда эрге-чагыргага туруп келген үезиниң иштинде «Чаа демократия» Грецияның АКШ-биле, НАТО-биле, «Ниити рынок»-биле харылзаалары, Кипр айтырыы, инфляцияның болгаш ажыл чок чоруктуң өзүлдези ышкаш ындыг айтырыгларны шиитпирлеп шыдаваан. Чөөн үзелдиг күштерниң өзе берген салдарын барымдаалап тура, К. Караманлистиң «тиилелгезин» ынаныш чок, национал кол айтырыгларны оон шиитпирлээр аргазы улуу-биле кызыгаарлаттынган деп, парлалга онзалап демдеглээн.

Грецияның НАТО-дан долузу-биле үнери дээш, грек девискээрде америк-наточу баазаларны чок кылыры дээш, Европаның экономиктиг ниитилежилгезинге Грецияны каттыштырарынга удур банкыларны база аар үлетпүрнү национализастаар дээш демисежип турар Социалистиг бүгү-грек шимчээшкин (ПАСОК) соңгулдаларга улуг чедиишкинниг болган. ПАСОК дээш соңгукчуларның 25 хуузу бадылаан болгаш парламентиде бодунуң төлээлекчилерин 15-тен 91 чедир көвүдеткен. Соңгукчуларның бадылаашкынының 9 хуузун алган Грецияның Коммунистиг партиязы бодунуң туружун база быжыглап алган. Коммунистерниң чедиишкиннерин демдеглевишаан, ГКП соңгулдаларга эң-не баштай тускайлан киришкен, соңгукчуларның элээн улуг деткимчезин алгаш болгаш, парламентиге бодунуң депутаттарының санын улуу-биле көвүдеткен деп, демократтыг парлалга демдеглээн. Улуг чедиишкинниг болуп, чөөн үзелдиг күштер бадылаашкынның 35 ажыг хуузун алган деп, парлалга онзалап айыткан.

ГКП ТК-ның Политбюрозунуң грек улуска кыйгырыг үндүрген медеглелинде политиктиг күштерниң чаа деңзигүүрү улустуң антиимпериалистиг демиселин улам ыңай күштелдиреринге калбак аргаларны берген деп айыткан. Ажылчы чоннарның болгаш чурттуң эрге-ажыктарын илередип турар база депшилгеже орукту ажыдып турар тодаргай программаның үндезининге демократтыг күштерниң кады ажылдажылгазынга Грецияның Компартиязы идигни бээр.

ГКП ТК-ның Политбюрозу партияның бүгү кежигүннерин, ооң талалакчыларын болгаш өөнүктерин, коммунистиг аныяктарны улустуң эрге-ажыктары дээш демиселдиң авангардынга болурунче кыйгырган. Улустуң идегелин бүзүредир, хамаарышпас болгаш демократтыг Греция дээш демиселге улам-на үре-түңнелдиг күш болуру-биле партия улам-на массалыг болур ужурлуг деп, медеглелде демдеглээн.

Садыглажыышкынны калбартыр дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Совет Эвилели-биле садыглажыышкын АКШ-тың эрге-ажыктарынга дүүшкек болгаш бистиң ийи чуртувустуң улустарының аразында бот-боттарын билчир чорукту болгаш бүзүрежиишкинни быжыглаар деп, садыг министриниң дузалакчызының оралакчызы А. Райк медеглээн.

Питтсбург хоорайда Дьюктуң университединге Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразында садыглажыышкын айтырыгларының талазы-биле семинарга чүве чугаалааш, А. Райк америк-совет садыглажыышкында бүгү моондактарны чайладырын база үр хуусаалыг ажыл-херекчи кады ажылдажылганы хөгжүдерин саналдаан.

ССРЭ-биле садыглажыышкын АКШ-тың төлелге балансызын экижидер, ажылдыг чорукту көвүдедир арганы бээр, бистиң ийи улустарывыстың аразында харылзааларда байдалды экижидеринге бодунуң салыышкынын киирер деп, ол демдеглээн.

Ийи таланың садыглажыышкынының артык күштерин үнелеп көөрүнге америк улус бодунуң чазаан элээн мурнай берген деп, ол чугаалаан. ССРЭ-биле садыг харылзааларын хөгжүдериниң идеязын американнарның 66 хуузунуң деткээнин хөй-ниитиниң санал-оналын чоокта чаа айтырганы көргүскен. Ооң-биле кады айтырган дөрт кижиниң үжү-ле Совет Эвилели-биле садыглажыышкынга хамаарыштыр ылгай көрген кызыгаарлаашкыннарны АКШ-тың конгрезиниң күш чок болдурарын саналдаан.

1971—1976 чылдарның үезинде ийи таланың садыглажыышкынының 220 млн. доллардан 2,5 млрд. доллар чедир өскенин демдеглээш, ооң улам ыңай улуг өзүлдезиниң таарымчалыг перспективаларын оратор айыткан. Ынчалза-даа ону чедип алырынга, ооң бодалы-биле алырга, 1974 чылда конгрестиң тургускан бүгү ылгай көрген кызыгаарлаашкыннарын чайладыры, садыг саарылгазының балансылаттынганын чедип алыры болгаш ийи чурттуң чазактарының идепкейлиг киржилгези-биле улуг хемчээлдиг садыг-экономиктиг кады ажылдажылганың механизмин ажылдап кылыры эргежок чугула.

ПОРТУГАЛИЯДА НАРЫН БАЙДАЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). Лиссабондан кээп турар медээлер ёзугаар алырга, Португалияда политиктиг байдал нарын бооп хевээр арткан. Барыын үзелдиг партиялар — социал-демократтыг партия болгаш социал-демократтыг төп чазак биле оппозицияның аразынга экономиктиг база социал кады кылган программа дугайында дугуржулгага ат салыр дугайында премьер-министр Мариу Соарештиң саналын база катап хүлээвээн. Чугаалажыышкын чорударын күзевейн турар боттарының туруштарын СДП болгаш СДТ мурнукузу ышкаш ол чугаалажыышкыннарда Португалияның Компартиязының киржип турары-биле тайылбырлааннар. Ооң орнунга соцпартия, СДП болгаш СДТ-ниң аразынга дугуржулганың үндезининге чаа чазакты тургузарын олар саналдааннар. Оон аңгыда, Социал-демократтыг төп республика хуралының хүлээп алганы депшилгелиг элээн каш хоойлуларны эде көөрүн негээн. Чазак ПКП-биле катай бүгү оппозистиг партиялар-биле дугуржулганы чарарын негээн. Бир эвес ноябрьның төнчүзүнге чедир ындыг дугуржулга чедип алдынмас болза, чазакка бүзүрээр бе азы бүзүревес бе дээрзиниң дугайында айтырыгны тургузар мен—деп, М. Соареш сагындырган.

Португалияда тургустунуп келген дүшкүүрлүг байдал чурттуң мурнунда туруп турар экономиктиг бергедээшкиннер-биле тайылбырлаттынар. Амгы үеде Португалия инфляцияның темпилери-биле болгаш төлевир балансызының карышкааның талазы-биле Европада бирги черни ээлээн. Ындыг байдалды ажыглап алгаш, Барыын чүктүң кол күрүнелери база делегейниң сан-хөө организациялары чурттуң иштики херектерин ажыы-биле холгаарлап, экономиктиг коргудуушкуннарны ажыглап турар. Чижээлээрге, Португалияга улуг чээли бээр дугайында чугаалажыышкыннар үезинде делегейниң валюта фондузу «төлеп шыдаарының магадылалы» кылдыр чуртка бараан киир сөөртүрүн болгаш иштики хереглелин кызырар талазы-биле, ажылчы чоннарның ажыл төлевирин кызыгаарлаар талазы-биле немелде хемчеглерни алырын негээн.

Улам-на дидимнели берген кедергей барыын үзелдиглерниң дерзии хөделиишкини удаа-дараа болуп турар апарган. Эрткен неделяның төнчүзүнде Португа антикоммунистиг болгаш чазакка удур чыыш болган. Кедергей барыын үзелдиглер өртедиишкиннерни болгаш чазылдырыышкыннарны кылып, эрткен-дүшкеннерни эттеп-соп турган.

Португалияның демократтыг хөй-ниитизи барыын үзелдиг экстремистерниң хөделиишкиннеринге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берип турар. Португа болгаш Лиссабонга профэвилелдерниң кыйгырыы-биле хөй муң кижи киржикчилиг чыскаалдар болган. Оон киржикчилери фашизмни катап тургузарының айыылынга удурланган, чурттуң мурнунда туруп турар айтырыгларны шиитпирлээриниң демократтыг аргазын саналдааннар.

КИПР АЙТЫРЫЫН ЧӨПТҮГ ШИИТПИРЛЭЭР ДЭЭШ

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипрниң демисежип турар улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегей конференциязы аңаа бодунуң ажылын дооскан. Ооң ажылынга 26 чурттуң парламент делегациялары киришкен. Кипр талазы-биле КНО-нуң резолюциязын амыдыралга боттандырып чорударынга идепкейлии-биле дузалаарынче бүгү чурттарның чазактарын болгаш парламентилерин конференция кыйгырган.

Кипр айтырыын шиитпирлевейн турары Чер ортузу далайның чөөн талазында дүшкүүрлүг чорукту чидидип, хамаарышпас Кипр күрүнениң тускай догуннаан чорууннга айыылды тургузуп турар деп, боттарының саналдарынга парламентарийлер онзалап демдеглээн. Кипрниң иштики херектеринге империалистиг чамдык бөлүктерниң ажыы-биле холгаарлап киржир дээн оралдажыышкыннары ол чорукка хөй тала-биле идигни берип турар.

Ортулуктуң девискээринден бүгү даштыкы шериглерни дүрген үндүрери Кипр айтырыын шиитпирлээриниң эргежок чугула негелдези болур деп, конференцияның резолюциязында айыткан.

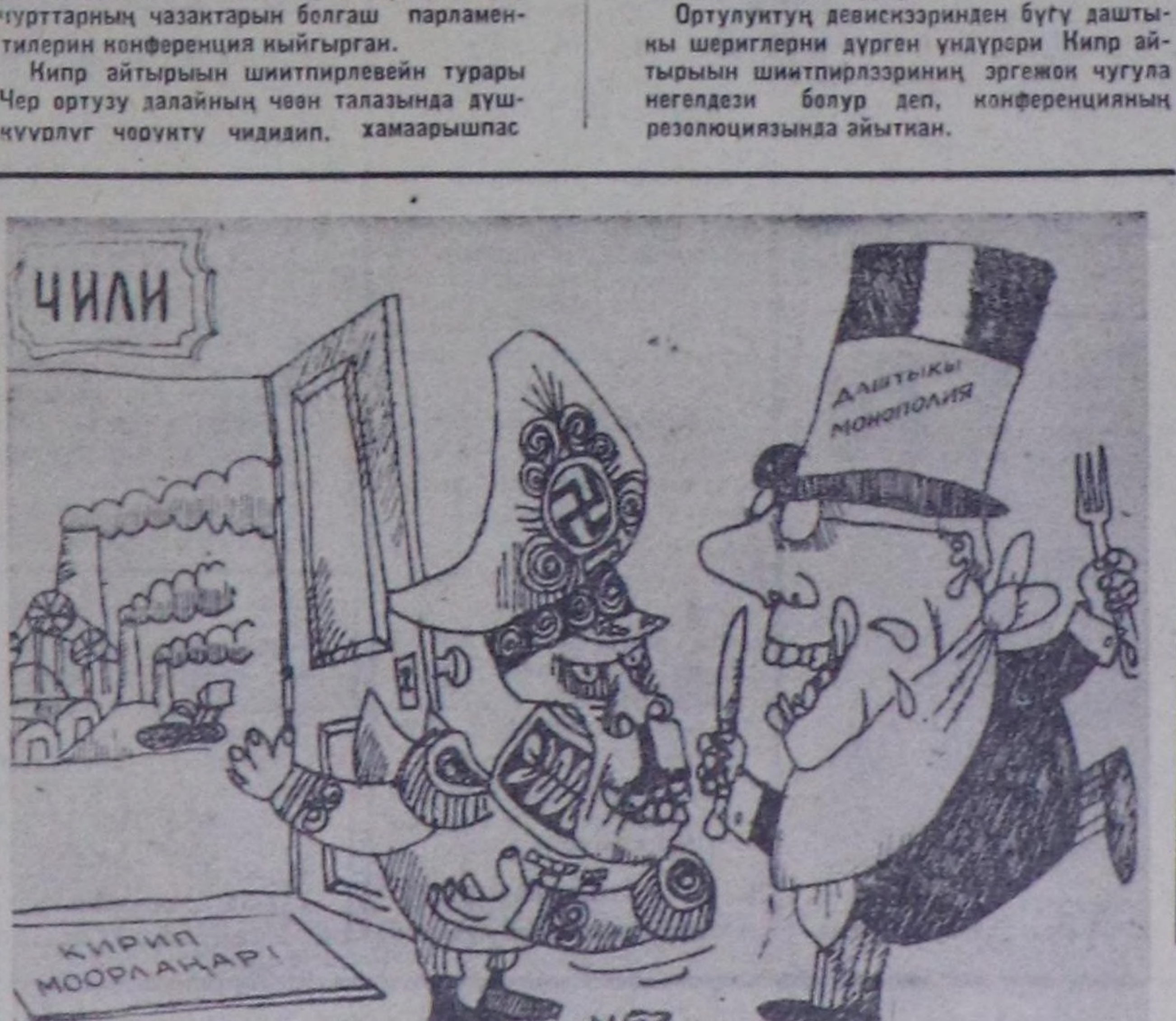

Бодунуң чагырып келгениниң үезинде Чилиде шериг-фашистиг хунта хуу кижилерге күрүнениң чүс-чүс бүдүрүлге черлерин болгаш компанияларын дамчыдып берген. Оларның хөй кезии даштыкы, чүнү-даа мурнунда, америк монополияларның контролюнга база катап кире берген.
«Хүндүлээчел» Пиночет. (Солуннардан)
«Гранма» солундан алдынган чурук.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

НЕЙТРОННУГ БОМБА ШАК ДҮШКЕН

Нейтроннуг бомбаның, ядролуг чепсектиң араатанзыг чаа хевириниң «арның» хандыкшылдыг болдурарын оралдажып, Пентагонга болгаш НАТО-га бараан боор турар барыын пропаганданың черлери сөөлгү айларның дургузунда хөй тонна солун саазыннарын, хөй миллион сөстерни үндүрген. Ол бомбаны «эң-не арыг», «эң-не буянныг» деп адагылаан. Ол бүгүнү Пентагоннуң мегезинге улустар алзыптар болгаш нейтроннуг коргуннуг чепсекти ажылдап кылыры-биле болгаш бүдүрүп үндүрери-биле олар чөпшээрежиптер боор деп бодааш кылган.

Ынчалза-даа Потомактың эриктеринде, НАТО-нуң Эверде (Брюссель чоогунда) штаб-квартиразында пропагандистерниң кажар оптуг бүгү аргалары турбуже, Пентагоннуң планнарын ёзугаар нейтроннуг бомбаны девискээринге сайгара тургузар ужурлуг турган Барыын Европа чурттакчылары анаа быжыы-биле болгаш шиитпирлии-биле удурланган.

Хөй миллион кижи киржикчилиг күчүлүг чыскаалдар болгаш митингилер Гренландиядан Сицилияга чедир бүгү Барыын Европага болган. НАТО күрүнелериниң чазактары хөй-ниитиниң ындыг чаңгыс аай илереткен саналын барымдаалап көөр ужурга таварышкан.

Чижээ, Бельгияның чазаа чоокта чаа ракеталарга болгаш артиллерия октарынга нейтроннуг бомбаны бүдүрери база сайгара тургузары-биле холбаштыр АКШ-тың президентизинге бодунуң харыызын соңгаарладыр деп турарының дугайын албан ёзузу-биле медеглээн. Барыын-герман чагырыкчы партияның —ГСДП-ниң съездизи нейтроннуг бомбаны болгаш ону ГФР-ниң девискээринге тургузар деп турарын буруу шапкан. Ядролуг чепсектиң бир янзы чаа хевири-биле НАТО-нуң шериглерин чепсеглээринге хамаарыштыр Великобритания тодаргай шиитпирни ам-даа хүлээп албаан деп, Англияның камгалал министри ноябрь 18-те дыңнаткан.

Нейтроннуг бомбага хамаарыштыр америк планнарны Барыын Европада «чаңгыс талалыг көрүп турарынга» Пентагоннуң удуртукчузу Г. Браун «хараадап» турар. НАТО-нуң башкарыкчы кезээниң үзел-бодалдарын илередип турар «Нувель Атлантик» солун барыын европейжилерниң удурланып турарынга хомудап, оларны блоктуң «чаңгыс эвии үреп турар» деп чемелээн.

Ынчангаш амга чедир нейтроннуг бомбаны Барыын Европага албадааны шак дүшкен. Ынчанмыже Пентагон бодунуң айыылдыг планнарындан ойталавайн турар. Ооң херечизи болза, 1978 саң-хөө чылында «национал айыыл чок чоруктуң программазынга» 2,6 миллиард доллар акшаландырыышкынны бээр дугайында хоойлу төлевилелин АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң чоокта чаа ат салганы болур. Ол каастаан аттың артында чүнү-даа мурнунда нейтроннуг бомбаны ажылдап кылыры туруп турар. Ооң-биле кады чалгыныг ракеталарны тургузар талазы-биле ажылдарны дүргедедиринге акша-хөреңгини үндүрер дугайында хоойлу төлевилелинге ат салыышкынын Ак бажыңда кылган.

Вашингтондан кээп турар ол дыңнадыглар делегейниң хөй-ниитизиниң, ооң иштинде АКШ-тың бодунда-даа массалыг чаа удурланыышкыннарны болдурган. Ол шиитпирлер АКШ-тың национал айыыл чок чоруунуң хереглелдеринге дүүшкек эвес болгаш харын стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында чугаалажыышкыннарны бергедедип болур деп, салдарлыг конгрессменнерниң бөлүү медеглээн.

Чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарын, ядролуг дайынның айыылын бичеледирин, а ооң соонда чайладырын чедип алыр сорулгалыг ноябрь айда идип үндүрген совет боттуг саналдарын амгы үеде бистиң планетавыстың депшилгелиг күштери, Барыын чүкте боттуг угаан билир бөлүктер улуг сонуургал-биле өөренип көрүп турар. Шериг талазы-биле калчаараашкынны күштелдирериниң болгаш боо-чепсек көөргеттиниериниң оруу-биле эвес, харын шын оруктап бурунгаарлаары Европаның болгаш бүгү делегейниң улустарының негелдези болур.

Е. БАБЕНКО,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

Хөй нефть

ИЖЕВСК. Ноябрь 19-та Удмуртияның нефть казар черинден ол черни ажыглап эгелээнинден бээр 20 миллион тонна нефтини казып тыпкан. Баштайгы өрүмнээн черин аңаа сес чыл бурунгаар ажыглалга киирген. Баштайгы бир миллион тоннаны казып алырынга ийи чыл негеттинген, а дөрбү миллионну казып тыварынга чүгле ийи ай хереглеттинген...

Байлак черни дүрген ажыглалга киирериниң мурнакчы дуржулгазын шиңгээдип алганы, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин ажыглаары Удмуртияның нефть казыкчыларынга адырның хөгжүлдезин дүрген темпилиг хөгжүдер арганы берип турар. Графиктен мурнай 250 өрүмнээн черлерни ажыглалга киирген. Нефть тывыкчылары беш чылдың ийи чылының планын ам күүседипкеннер. Чер иштинде үттээн черлерниң тудуушкунунуң нормативтиг хуусааларын улуу-биле кызырган. Беш чылдың эгезинден бээр хереглекчилерге опаалдага немей 400 муң тонна суук кывар чүүлдү чорудуп берген.

◆

Ийи катап өскен

Өзүп көвүдээн киштиң соо-биле Омск тайгазының чурттакчызы күзен «кызыгаарны база үрээп». Киш ышкаш база-ла ындыг улуг үнелиг өлүк аңы ыяштыг хову куржааның мурнуу районнарынче ырап нептерей берген.

Ол болуушкунну Омскиниң аңныыр талазы-биле эртемденнери тайганың байлаан дээштиг камгалааны-биле тайылбырлааннар. Чижээ, сөөлгү беш чыл дургузунда киштиң баш саны ийи катап өскен. Ооң-биле кады ону аңнап тывары база көвүдээн. Омскиниң аңныыр «чизезинде» кундустар эң баштай база көстүп келген. Оларның муң-муң баш санныг өөр бөлүктери тайганың ырак хемчигештеринде тарап чурттай берген.

Үнүштерни болгаш дириг амытаннарны камгалаарының хемчеглериниң комплекизинде пөштүг арга-арыгны албан камгалаары база кордүнген. Сибирьниң үр чурттакчылары болур 500 чыл чедир турар база кижилерге хөй санныг үнелиг продуктуларны берип турар пөштерни доктаамал даңзылап турар. Сөөлгү шинчилелдер улуг үнелиг арга-арыгның улуу-биле өзүп турарын көргүскен.

В. ЛОБОДА.

Омск область.

◆

Камгалалдыг черлер

Тюменьниң соңгу талазында организастап тургускан камгалалдыг чаа черниң девискээри барык бүдүн чартык миллион гектар болган. Ол девискээр Карск далайның Байдарацк эриин, Ямал чартык ортулуктуң соңгу-барыын талазын болгаш Гыданск чартык ортулуктуң улуг кезиин каттыштырган. Доштуг океанның элээн каш ортулуктары, эрик чоогунуң суглары база ында кирген. Камгалал чериниң сорулгазы болза суг куштарының турар черлерин, уялаар черлерин, үнелиг балыктарның үүргене чажар черлерин камгалаары болур. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң бойдус камгалаар төп лабораториязы ында Тундраның эртем төвүн организастап тургускан.

А. ОМЕЛЬЧУК.

Салехард.
Тюмень область.

МЕДИЦИНАНЫҢ ҮЛЕГЕРЛИГ АЛБАН ЧЕРИ

«ССРЭ хамаатылары кадыкын камгалаар эргелиг. Ол эрге кадык камгалалының күрүне албан черлериниң көргүзер мергежилдиг хаазс медицина дузалакчызы-биле, хамаатыларның кадыкын эмнээр болгаш быжыглаар албан черлериниң четкизин калбартыры-биле, өзал-ондакты бөлдурбазының техниказын болгаш бүдүрүлге санитариязын хөгжүдери болгаш сайзыраңгайжыдары-биле; калбак профилактика хемчеглерин чорудары-биле; долгандыр турар бойдусту экижидериниң хемчеглери-биле, өзүп орар салгалдың кадыкының дугайында онза сагыш салыышкыны-биле хандыртынар...»

(ССРЭ Конституциязының 42-ги чүүлүнден).

МОСКВА. Свердлов районда хоорайның № 10 уруглар эмнелгезинге «Москва хоорайның медицинаның үлегерлиг албан чери» деп бедик атты тывысkан. Ол болза найысылалда эң хоочун эмнелгелерниң бирээзи болгаш педиатрия эмнелгезин-биле божуур бажыңның комплекизи болур. Эмнелге медицинаның эң-не чаа техниказы-биле дериттинген. Ында ада-чурттуң болгаш даштыкының прибор тудуунуң хөй чаа чүүлдери бар.

Салбырда чаа төрүттүнгеннерге тускай камераларны дерип тургускан. Ында автоматтыг приборлар температураның, чырыктың, шыктың өскерлиишкиннерин хемчээп турар. Кадыкшылганың албан черинде ынаныштыг дузалакчылар—шимчээшкин функциязын катап тургузар аппаратура, уруглар барокамеразы, аңаа келгеннерге информация кылыр телекамералар болгаш өске-даа хөй чүүлдер бар.

Медицинаның үлегерлиг албан чериниң коллективи иениң болгаш чаштың кадыкшылын камгалаарынче угланган улуг ажылды чорудуп турар. Ол болза бистиң күрүневистиң кол сагыш салыышкыннарының бирээзи болур.

ЧУРУКТА: бичии чаш кижи эмнеп турарынга таарышкан.

В. СОЗИНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АДА КӨРБЭЭНИН ОГЛУ КӨӨР

30 чылдар үези. Шии, концерт көргүзүглери ынчан биске чаа-ла тыптып турган. 1933 чылдың чайынында болган концертке бир-ле дугаар киржип, сценаже үнген мен. Ынчаардагы ол концертти хоочун артист, драматург Виктор Шогжапович Көк-оол удурткан. Ол-ла концертке кыска шиилерни база чонга бараалгаткан бис.

Баштайгы концерттерге чогаалчыларның ынчаардагы чамдык шүлүктери ырлар апаргылаан. Чижээлээрге, Степан Сарыг-оолдуң «Солун чаагай совет чуртум», «Камгаланыр күжү-даа бар», Мунзук Кара-кыстың «Эжим сени» дээш өске-даа.

Чонга бараан болурунуң бир онзагай хевири—агиткультбригада-биле кады эң баштай 1938 чылда чайын Чөөн-Хемчиктиң Дүвүрең, Ак-Шат ынчаар оюн көргүзүп чораан бис. Үнүүшкүнге алды кижи киришкен.

Оон бээр-ле чоорту бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери тыптып эгелээн. Баштайгы бөлгүмнерге шиилерни ойнап турдувус. Хайыраканнар фронтучу Вера Байлак, Сат Мыйтык, Иргит Кою, Кара-Сал Дарый дээш өскелер-даа киржип турганнар.

Чер-черге кызыл-өглер, кызыл-булуңнар тыптып эгелээн. 1936 чылда Чадаанага клуб ажыттынган. Ооң эргелекчизин Сат Очур турган, сураглыг сыгытчы Сат Манчакай база аңаа ажылдап турганын билир мен.

Культура, уран чүүл Тыва Совет Эвилелинге каттышкан соонда, шапкыны-биле хөгжүп эгелээн. Бот-тывынгыр уран чүүл фестивальдары бежен чылдардан соңгаар доктаамал эртип турган. Өске эш-өөр-биле кады оон бээр-ле чаңгыс-даа фестивальдан чыдып калбайн, хире-шаам-биле киржип чордум. Баштайгы чылдарда дериг-херекселдер чедишпес, ону тып алыры берге турган. Ам шынап-ла магалыг үе-дир. Материалдыг баазазы быжыккан, бот-тывынгыр уран чүүл хөгжүп сайзыраан. Кижи бүрүзү бодунуң күзел-сорудазын ёзугаар уран чүүлдүң көрүлделеринге киржип, мергежилин, талантызын улам хайныктырып болур аргалыг.

Сөөлгү чылдарда чүгле бистиң районнуң девискээринде безин культура албан черлериниң четкизи чыл келген тудум калбарып турар. Районда 18 клуб албан черлери, 19 массалыг библиотека, уругларның музыка школазы, ийи автоклуб бар. 15 агиткультбригада, 36 кызыл-булуң база чонга бараан болган. Бо юбилейлиг чылда Чадаанада 500 олуттуг Культура бажыңы, «Большевик» болгаш «Алдан-Маадыр» совхозтарда кайызында-даа 300 олуттуг Культура бажыңнары ажыглалда кирген. Совет кижилерниң культура деңнелин бедидеринче бистиң партиявыстың доктаамал ада сагыш салыышкынының херечизи ол болур.

Районнуң культура одагларында тускай дээди болгаш ортумак эртемниг кадрларның саны өскен. Районнуң Культура бажыңының Юрий Сундуй болгаш Валентина Доңгакка удурткан ниити ыры коллективи— улусчу чогаадылганың зона көрүлдезиниң лауреады. Улан-Удэниң культура институдунуң доозукчузу Зинаида Ооржактың тургусканы Сергей Пюрбюнуң «Кызыл үер» деп шиизин ойнаан улусчу театр база лауреат атка төлептиг болган. «Алдан-Маадыр» совхозтуң малчыны Ооржак Хунаштаар-оол улусчу чогаадылганың бирги бүгү-эвилел фестивалының Москвага болган түңнел концертинге киришкен. Ол бүгүнү дыңнап, билип олурарга, кижиниң сеткил-сагыжы өөрүп келир-дир.

Алыс бодум ашшый-даа берген болзумза, сагыш тайбың олурар хөңнүм чок. Чайгы үеде Чадааның Культура бажыңының «Хемчиктиң аялгалары» агиткультбригада-биле районнуң ажыл-ишчилеринге аян тудуп турган бис. Аныяк өскен-биле кады ойнап-хөглеп чорууруга, сеткил сергек болур-дур.

Ам бо хүннерде Чадааның музыка школазында национал хөгжүмнүң клазын башкылап турар мен. Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан байырлал концертинге киришкен бис.

Алдып хоойлум ачызында аас-кежиктиг үеде чурттап, ажылдап, культура херээнге улуг-хуумну киирип чоруурумга сеткилим ханар. Ада көрбээнин оглу көөр деп чүве ол-дур.

К. ТАМДЫН,

Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы.

БАШТАЙГЫ СПОРТ МАСТЕРИ

Кызылдың педагогика институдунда күш-дамыр кижизидилгезиниң кафедразының улуг башкызы Өргелээр Чүвүрекович Ондар-биле он ажыг чыл бурунгаар школага кады өөренип чораан бис. Ынчан республиканың аңгы-аңгы районнарындан келген бистерге пайысылал Кызылдың школачыларының хостуг шагын эрттирер черлери-ле хөй турган. Янзы-бүрү кино, концерттер, шиилер көөрүнден аңгыда, паркка теннис, биллиард ойнап, уругларның спорт школазынга бөмбүктеп, чиик атлетика секциязынга киржип, тускай чадыглар кырынга хүрежип турган бис.

Бистиң аравыстан хүрежиринге эң-не чүткүлдүг, кызымак эштеривистиң бирээзи Өргелээр Ондар чүве. Хүреш секциязының удуртукчузу Изаиль Хусаинович Хасановтан ол черле адырылбас. Үргүлчү оон арга-сүме айтырган чоруур кижи.

Күзел күштүгде кижи черле чүнү-даа ажып шыдаар. Өргелээр Ондар удаваанда хостуг хүреш талазы-биле Кызылга организастаттынган маргылдааларга болганчок-ла киржип, харын-даа чемпионнап турар апарган. Шак ындыг спортчу тиилелгелер чүгле ону өөртүп, ооң сеткилин сергедип турар эвес, тренери И. Х. Хасановту, бистерни база хей-зът киирип турган. Ол-ла школачы чылдарында Ө. Ондар хостуг хүрешке бирги разрядты дужаап алган.

Алдан чылдарның төнчүзүнде Өргелээр Кызылдың педагогика институдунга өөренип кирген. Хүрешке сонуурганын ол кагбаан. Секцияга доктаамал барып, Кызылга болгулаан маргылдааларга киржип турган. Аңаа Ондар тиилелгелерни удаа-дараа чедип ап, судьяларның-даа, көрүкчүлерниң-даа хүндүткелин чаалап алган.

1968 чылда Украин ССР-ниң Чернигов хоорайга «Спартак» эки турә спорт ниитилелиниң Топ Чөвүлелиниң бирги чери дээш хостуг хүреш маргылдаазы болган. Аңаа Тывадан барган мөгелерниң аразынга Өргелээр Ондар база кирген.

Хоорайның Күш-культура бажыңынга көрүкчүлер ыяк долу болган. Өргелээрниң сүрээдээри медээжок. Ол ындыг хөй чон аразынга хүрежип чораан эвес. Ынчалза-даа тренер Изаиль Хусаинович Хасанов ону оожуктурган: «Ажырбас, кижи чараш, аваангыр хүрежирге хөй көрүкчүлер харын деткиир чоор, сүрээдээш салдынар болзуңза, аңаа-ла аштырыышкынга таваржыр сен» деп чагаан.

Өргелээрни онагже кыйгыра берген. Тренериниң чагыын ол бодап, тавар базып үнүп келген. Аңаа уткуштур даштындан көөрге, улуг-шыраа медээжок көстүр мөге келген. «Эх, бичии оол-ла-дыр, бо хире начынга кайын күш чедерил аан!» деп, бир үн-даа залдан дыңналган.

Хүреш үезинде Ондар бүгү-ле чүвениң дугайында уттупкан. Ооң сагыш-сеткили, күзел-соруу удурланыкчызын ажып эртеринче угланган. Өргелээр тыва арга ажыглап, удурланыкчызын ужуруп алыры-биле дегээлей каапкан. Ол дискектей олура дүшкен, ынчан карак чивеш аразында Ондар онаан ужур идип четтигипкен. Ам кол-ла чүве ооң чарын аразын черге дээртири. Каш секунда дургузунда тренери Хасановтуң ону өөредип турганы, Кызылда спорт школазы ооң карактарынга көстүп келген. «Көрүкчүлер сени деткиир!» Ондар сөөлгү күжүн мөөңнээш, удурланыкчызын улам черже чыпшыр баскан. Оон ол-бо талаже чая тудуптар дээн оралдажыышкынынга черле алдырбаан. «Дүжүп бердим» дээн сөстер-биле удурланыкчы суларай берген. Оол чарнының аразы черге дээй берген. Көрүкчүлер база катап шимээргей берген. Кулак уюк. «Эр хей, ынчаар октаар болбазыкпе», «Шыдамык эр-дир!» дээн үннер чаңгыланган.

Чернигов хоорайга Өргелээр дыка эки хүрешкен. Аштырыышкыннар бар-даа болза, оон тиилелгелери хөй болуп, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын дужаап шыдаан. Тыва мөгелерден бир-ле дугаарында хостуг хүрешке спорт мастери болган кижи Өргелээр Чүвүрекович Ондар. Ынчан 1968 чылдың декабрь 20.

Оон улаштыр Ө. Ондар та каш маргылдаага киришкен, та чеже мөгени октаан. Ол-ону билбес. Республиканың адын камгалап хөй-ле черге чораан, хөй-ле мөге-биле хүрешкен. Россия Федерациязының бирги чери дээш Башкир АССР-де Октябрьск хоорайга болган маргылдаага Өргелээр Чүвүрекович үшкү черни алган.

1971 чылда Кызылдың педагогика институдун Ө. Ондар доозкаш, күш-культура кафедразынга ажылдап артып калган.

Ө. Ондарның тренерлээниниң соонда спорт мастери болгаш аңаа кандидат болган спортчулар республикада хөй. 14 спорт мастериниң ийизи—Валерий Оюн, Ооржак Чадамба оларны Өргелээр хүрешке өөредип, баштайгы базымны кылдырткан. Николай Монгуш, Лайдып Кызыл-оол, Александр Оюн, Аркадий Анай-оол болгаш оон-даа өскелер хостуг хүрешке спорт мастеринге кандидаттар болганнар. Оларның ат-сураа республикада билдингир. Талантылыг аныяк мөгелерге санадып турарлар.

Кижиниң эки кылган ижи кажан-даа элеп читпес. Республикага хостуг хүреш спортун сайзырадырынга киирип келген эвээш эвес улуг-хуузу дээш ол Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. Оон аңгыда Ө. Ондар спортчу ийи алдын, бир мөңгүн медальдарның эдилекчизи. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болган оюнда РСФСР-ниң «Спартак» эки тура спорт ниитилели Ө. Ч. Ондарны база хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

1975 чылды Өргелээр Чүвүрекович уттпас. Аңаа хостуг хүрештиң аргаларын, оон дүрүмнерин эки билири база маргылдааны билдилиг удуртуп шыдаары дээш хостуг болгаш классиктиг хүрештиң республика категориязының судьязы деп атты тывысkан. Бистиң тыва кадрлардан ындыг атты Ө. Ондар бир дугаарында чаалап алган.

Д. ЧЫДЫМ,

«Шынның» корр.

УЖУРАЖЫЫШКЫННАР ХӨЙ БОЛЗУН

Бай-Хаак суурга республиканың районнарындан келген аныяк чогаалчылар, композиторлар болгаш артистер-биле чоннуң ужуражылгазы болган. Ужуражылга кежээзин ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары В. М. Хайдып ажыткаш, Чөөн-Хемчик районндан келген, аныяк шүлүкчү бот-тывынгыр композитор Суг-Аксы ортумак школазының өөредилге эргелекчизи Александр Самданович Ондарга сөс берген. Ооң чугаазын сонуургадывыс.

Александр Ондар—33 ырының автору. Ол колдуунда Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы Степан Агбаанович Сарыг-оолдуң, Юрий Кюнзегештиң, Олег Суваккпиттиң шүлүктеринге аялгаларны чогаадып турар.

Александр Ондар бодунуң бижээн шүлүктеринге аялгалар база чогаадып турар. Ооң чогаадыкчы ажылынга улуг дузаны ажылдап турар коллективи—Суг-Аксы ортумак школазының башкылары көргүзүп турар.

Түңнелинде ол Салчак Молдурганың «Бажыңымга», Олег Суваккпиттиң «Кырывастай берип-тир бис» деп сөстеринге бижээн ырларын ырлап күүсеткен. Ол ышкаш олурганнарның дилээни ёзугаар бодунуң чогааткаты «А. Хемчиим», Сергей Пюрбюнуң сөзүнге чогааткаты «Белек» деп ырларны база ырлавышаан, баянга күүсеткен.

Каа-Хемниң Белбей суурдан келген башкы, аныяк автор Маады Болат бодунуң чогаадыкчы ажылының дугайында чугаалаан. Ооң баштайгы шүлүү 1974 чылда «Улуг-Хем» альманахка үнген. Ооң шүлүк чогаадырынга улуг дузаны дагдыныкчызы чораан Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы Сергей Пюрбю чедирген.

Маады Болат колдуунда лириктиг шүлүктерни бижип турар. Оон-биле кады ол Төрээн чурт, Коммунистиг партия, совет патриотизм, күш-ажылчы кижилер дугайында база бижип турар. «Октябрьның ачызында», «Күскү чымыш», «Эжишкилерге» деп шүлүктерин ол номчуп берген.

Ол ышкаш театрның орус бөлүүнүң аныяк артистери Иван болгаш Нина Берщапскихтер, тыва бөлүктүң артизи Тагаланов Кан-оол боттарының чогаадыкчы ажыл-ижиниң дугайын чыылганнарга таныштырганнар. Театрда аныяк чурукчу Ооржак Очур-оол база ужуражылгага киришкен.

СЭКП Таңды райкомунуң секретары С. Ш. Ооржак аныяк чогаадыкчы ажылдакчыларны районнуң ажыл-ижи-биле таныштырып, чыылганнарның мурнундан изиг байыр чедирип, чедиишкиннерин күзээн.

Тываның Дуржулга станциязындан келген. Дуржулга станциязының директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол чогаадыкчы аныяктар көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының дугайында база эртемге хамаарышкан чаа-чаа чогаалдарны тургузарын күзээн. Ол бистиң аныяк Тыва республикавыстың, ооң эртем, культуразының сайзырап, чечектелип турарын магадап чугаалаан.

Аалчыларга Бай-Хаак ортумак школазының өөреникчилери байыр чедирип, белектер тывыскан.

К. ЕНЗУК.

Район төвүнге хүрежир

Кызыл районнуң Кур-чер ортумак школазының бирги чери дээш хостуг хүреш маргылдаазы болуп эрткен. Деңзи аайы-биле бирги черлерни ээлээн аныяк мөгелер район маргылдаазынга хүрежир эргени алган.

Хостуг хүрешке аныяктарны хандыкшыдар, оон тактиказын база аргаларын өөредир талазы-биле тренер В. Тежит багай эвес ажылдап турар.

Т. ЭРЕНЗЕН.

САН 0.5—1.5

БЕЛГРАД. Ноябрь 24. (СЭТА). Шыдыраага делегейниң бирги чери дээш маргылдаага киржир эрге дээш ойнаан кордакчыларның ийиги салыында Б. Спасский В. Корчнойга уттурган. Ам Корчной 1,5 санныг.

Аныяк шыдыраачылар

Кызылдың Пионерлер бажыңынга ВЛКСМ хоорkомунуң кубогу дээш үстүкү класстарның өөреникчилериниң аразынга шыдыраага команда талазы-биле маргылдаа болуп эрткен. Команда бүрүзүнүң составынга 4 оол, 2 уруг кирген.

Найысылалдың № 7 школазының шыдыраачылары маргылдааның эгезинден төнчүзүнге чедир кымга-даа уттурбаан. Олар үш чыл улаштыр ВЛКСМ хоорkомунуң шилчиир кубогун чаалап алган. Александр Габеев, Николай Куназ, Андрей Уколов, Игорь Чернов, Лиза Емельянова, Ира Побикова хоорай чемпиону болганнар.

Ийиги черни № 15 школаның, үшкүзүн — № 1 школаның командалары алган.

Н. ОНУФРИЕВ,

маргылдааның кол судьязы.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылгазының килдизинге доктаамал ажылдаары-биле аъш-чем бөлүүнүң садыгжылары, поварлар, бухгалтер-ревизор херек. 40 хуу район коэффициентизин төлээр. Бот кижилерге чаагайжыттынган ниитиниң чуртталга бажыңын бээр.

Айтырыгны дараазында адресче чорудар: 668045. Ак-Довурак хоорай, Ленин кудумчузу, 16. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылгазының килдизи.

Республиканың бүдүрүлге черлериниң, организацияларының, совхозтарның кичээнгейинге:

Тываның автосептелге заводу бүгү маркаларның автомобильдериниң олуттарының капитал септелгезин кылып, ЗИЛ-130, ЗИЛ-164, ГАЗ-51 автомобильдериниң капоттарын, чагыкчының хемчээлдери-биле автомобиль шывыгларын белеткеп турар.

Заводтуң дузазын ажыглаарын күзээннер айтырыгны заводтуң садыг килдизинче чорудар. Телефон 2-42-46.

Кострома болгаш Ярославль областарның оруктарынга ындыг таварылга ховар эвес болгулаар. Ол арга-арыгларда баш саны чайгылыш чокка өзүп турар буурлар кижиден кортпас апарган. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Дыңнадыг

Улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң дөрткү сессиязы ноябрь 30-де, 14 шакта, СЭКП хоорkомунуң хуралдаар залынга болур. Сессияга «ССРЭ Конституциязынга, СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлеринге база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ээлчег чок чедиги сессиязынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге холбаштыр улус депутаттарының хоорай Совединиң сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалажыр.

КЫЗЫЛ ХООРКҮҮСКОМ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Революциядан төрүттүнген». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 8-ки фильм—«Хуулгаазыннар».
11.50—Улусчу музыканың концерти.
12.25—«Волганың кырында чалгыннар». «Хоорайлар болгаш кижилер» деп бөлүктен документалдыг телефильм.
12.55—16.30—Чапсар.
16.30—«Моолду дургаар». Кинопрограмма.
17.35—«Төрээн бойдус».

КЫЗЫЛДАН

17.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.
18.20—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.35—«Челээш». Дамчыдылга.
19.05—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.20—«Моол Арат Республиканың чарлааның хүнүнге».
20.00—Медээлер.
20.20—«Үндезин хоойлувус». РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы З. Н. Кулакованың чугаазы.
20.35—Уран чүүл мастерлериниң концерти.
21.30—«Ленинче, Кремльче». Хөй сериялыг документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги ужуражыышкын—«Ажылдап өөренир».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Ырлавышаан амыдыралдың оруу-биле». Аныяк күүседикчилерниң бүгү-эвилел телеконкурузу.
00.35—01.15—«Гимнасчы Николай Андрианов». Документалдыг телефильм. Төнчүзүнде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.55—«Объектив».
18.25—«Литература номчулгалары», А. Упит—«Ыяш аразында». Чечен чугаа. Артист Б. Щербак номчуур.
18.50—«Москва болгаш москвачылар».

КЫЗЫЛДАН

19.20—«Техниктиг информацияның медээзи». Дамчыдылга.
19.35—Чарлалдар.
19.40—«Усть-Илим уламчылавышаан». Телефильм.
20.05—21.35—«Доктор Абстың шенелдези». Уран-чечен телефильм.

Агаар

Бөгүн республикага быскан хар чаар. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 5—10, өскелеринге 10—15 градус соок.

Кызылга чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы хүндүс 12—14, дүне 19—21 градус соок болур.

Редакторнуң оралакчызы
К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сиявуш дугайында чугаа» (2 сериялыг) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Синдбадтың чедиги аян-чоруу» 9.30, 11.15, 15.20, 17.05. Кинолекторий: «Ада-иелер, силерге» 18.50. «Эртим Лупза» 13.00, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Пар негеттинип турар» 15.00. «Ынакшылдың будужу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Януштуң аас-кежиктиг сылдызы» 15.30, 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьяттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 272.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия садыгының талазы-биле болгаш ном эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01617.